

CANÇONS POPULARS DE LES GAVARRES
Memòria cantada

Barbara **Van Hoestenbergh**e

Biblioteca **Lluís Esteva** - 12

CANÇONS POPULARS DE LES GAVARRES
Memòria cantada

Barbara Van Hoestenbergh

La **Biblioteca Lluís Esteva** neix de la voluntat de publicar els treballs guanyadors del Premi Joan Xirgo, organitzat pel Consorci de les Gavarres des de l'any 2001. La col·lecció pren el nom de Lluís Esteva i Cruañas (Sant Feliu de Guíxols, 1906-1994), que va dedicar una gran part de la seva vida a la descoberta, l'estudi i la divulgació del patrimoni històric.

Edita:

Consorci
Gavarres

Diputació de Girona

© Consorci de les Gavarres
Finca Camps i Armet, s/núm.
17121 Monells
e-mail: consorci@gavarres.cat
www.gavarres.cat
Disseny gràfic i maquetació: 3 de Nou Publicitat

0. Introducció	
0.1 El massís	9
0.2 La recerca	11
0.2.1 Objectius	
0.2.2 Metodologia	
0.2.3 Resultats	
1. Cançons sureres	15
1.1 Peladors i jornalers	
1.2 Els tapers a la fàbrica	
1.3 Xauxa surera	
2. Les corrandes	21
2.1 Aquí dalt de les muntanyes	
2.2 L'orellut del Montnegre	
3. Balls cantats i balls de cançons	29
3.1 El ball de la Muntanyeta	
3.2 El ball de cançons	
3.3 Toca la borra 3.4 Encara toquen a córrer	
4. Carnaval	37
5. Caramelles	41
5.1 Fadrins de l'encontrada	
5.2 Puputells de Campdorà	
6. Les dones	51
6.1 Les fadrines	
6.2 Passa-farines	
6.3 Les nenes de ...	
6.4 Isabel Vilà i el Foc de La Bisbal	
7. Conclusions	65
AGRAÏMENTS	69
ANNEXOS:	
I. Bibliografia: llibres, articles, Cd's, internet	71
II. Arxius; persones de contacte	74
III. Llistat de persones entrevistades	74
IV. Cançons: lletres	76
V. Cançons: partitures	81
VI. CD 1 Cançons: enregistraments sonors	102
VII. CD 2 vídeos de les entrevistes	104

0.1 El massís

A l'hora d'encetar aquesta recerca, jo només coneixia el Massís de les Gavarres de passar-hi a l'estiu camí de Tossa de Mar. Maregen una mica però m'encanten aquestes carreteres corbades que pugen i baixen per les suredes. La família del meu home, de Tossa, treballava a la indústria del suro.

Després vaig descobrir que aquestes muntanyes no són Gavarres, formen part de l'Ardenya. Les Gavarres les coneixia molt més, sense ser-ne conscient. Les admiro cada cop que agafo la Nacional II per anar de Figueres a Girona i em sorprèn aquest mur verd a mà esquerra quan arribes a Girona.... Però no en sé molt més d'aquestes muntanyes entre Girona i el mar.

Mar i muntanya; carreteres i boscos; les Gavarres són i sempre han estat un lloc on els extrems fan bona parella. L'home i el bosc, per començar amb un tàndem inseparable. Fins a mitjans del segle XX totes les activitats econòmiques principals de la zona estaven relacionades amb el bosc: la calç, la terrissa, la llenya, el suro i el carbó.

Així doncs, després d'haver estat intensament poblades, les Gavarres són avui unes muntanyes pràcticament deshabitades. Avui en dia el Consorci de les Gavarres es cuida del patrimoni natural i cultural del massís. Al 2011 el Consorci va engegar una recerca sobre el patrimoni musical de les Gavarres¹. Aquest projecte no es va poder portar a terme. Amb la meua recerca reprenc el fil d'aquest treball anterior.

0.2 La recerca

0.2.1 Els objectius

El meu objectiu és recopilar i estudiar les cançons populars de les Gavarres. Abans de començar necessito delimitar el meu camp de treball. Puc fer un inventari de totes les cançons, però no puc estudiar-les totes amb la mateixa atenció. Això requeriria molts anys.

No estudiaré les cançons amb partitura que canten les corals, ni les sardanes (encara que siguin molt locals) que toquen els músics, els dies de festa. Ja són prou estudiades, igual que els goigs que es canten als aplecs, i les havaneres tan populars avui dia.

Tots aquests tipus de cançons, ja han estat objecte d'interès per músics professionals. Me les trobaré pel camí, però no són l'enfoc del meu estudi.

M'interessen les cançons que no són a les partitures, les cançons que no les fan els músics, sinó la gent. És a dir, les que es cantaven a casa, celebrant o fent la feina, cada dia. Perquè, sí, la gent cantava cada dia. Aquesta tradició l'estem perdent molt ràpidament i els informants que encara es recorden de les cançons que es cantaven també estan a punt de desaparèixer. Moltes vegades, ja, tinc la sensació d'arribar tard, però podem intentar al màxim recuperar el que encara queda. Busco doncs els rastres de les cançons que la gent cantava en un àmbit familiar i a la feina, que no

¹ Maite Mer (2011).

siguin cançons de músics professionals. Com que no hi ha partitures d'aquestes cançons, sinó que s'aprenen cantant, es passen de mare a fill o d'amic en amic. Aquesta característica de la música popular té conseqüències per la metodologia de la meua recerca.

0.2.2 Metodologia

Vaig començar aquest estudi amb un buidatge bibliogràfic i una recerca als arxius locals. Després vaig buscar informants i vaig començar a fer entrevistes. Entre el treball de camp i el buidatge bibliogràfic hi ha un diàleg constant. Anava de les entrevistes a la biblioteca i al revés. Molt sovint havia de tornar a quedar amb la mateixa persona per comprovar intuïcions i aprofundir informacions.

Primer de tot, vaig recollir tot el que s'ha escrit sobre el tema. El *Costumari* d'Amades és la primera i l'única de les obres de referència que dona resultats per la cerca *Gavarres*. Endinsa el lector en les costums i els rituals antics dels pobles més petits del món rural. Els altres llibres consultats no donen resultats pels pobles petits del massís. La majoria de les informacions que vaig trobar eren sobre Palamós i Palafrugell.

L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, que és una gran eina per l'etnomusicologia, conté milers de documents, materials i treballs de camp recollits entre 1920 i 1936. Malhauradament no hi ha hagut missions de recerca per les Gavarres. Si que s'han fet treballs de camp en els pobles al voltant (San Feliu, Verges, Torroella de Montgrí,...) i aquests serveixen com a material d'estudi pel nostre projecte. A més a més, a l'inventari de l'arxiu del Cançoner es troben les referències dels materials no publicats o editats i aquí si que hi ha cançons recollides a localitats gavarrenques però no editades o publicades. L'obra va ser dirigida per Francesc Pujol i conté el *Diccionari de la dansa*, que va emprendre Pujol amb Joan Amades. Per les danses a l'Empordà, ens va ser molt útil també l'estudi de Bergalló i Hortal i el treball de Màster de Anaïs Falcó, sobre el gènere dels balls cantats. Sobre el suro hi ha monografies específiques com les de Ramir Medir i Gaziell que vaig trobar al centre de documentació del Museu del Suro a Palafrugell.

Els llibres de Jaume Ayats posen sempre ordre i ajuden a contextualitzar l'estudi en curs en un paisatge més ampli. ⁶ Sobre les corrandes vaig trobar molts referents, sobretot a Palamós. L'historiador Gabriel Martín em va cridar l'atenció a uns articles molt antics al *Semanario de Palamós* i l'article de Pep Vila em va guiar explorant l'obra de Lluís Barceló.

L'esborrany de l'estudi de Maite Mer em va ajudar a dibuixar el recorregut pels arxius. Hi ha dos arxius on hi ha un fons amb cançons recollides. A l'Arxiu de Palamós, en el Fons de Lluís Barceló i Bo (1873-1951), hi ha transcripcions de goigs i cançons i 31 fitxes amb cançons, sobretot corrandes.

Al fons de la família Rocas a l'Arxiu de Palafrugell hi ha a la capsa 592 un cançoner recollit per Irene Rocas (Llofriu) i un quadern que es diu "Folklore de Llofriu"². Són cançons amb partitura que va recollir a Llofriu i a Fitor. Al mateix Arxiu de Palafrugell hi ha el fons Fina-Bassa. A la capsa 653 es guarda el quadern amb cançons que va enviar la Irene als seus nebots Ernest i Catalina. Moltes cançons són les mateixes però també hi ha caramelles.

²Annex partitures n¹ a 9.

³Gràcies a l'ajuda de Merce Giralt vaig localitzar el professor que va dirigir la recerca dels alumnes del Institut de la Bisbal. Em va explicar que n^o hi havia enregistraments. De les entrevistes n^o s'ha guardat res més del que hi ha a Internet (les lletres).

Jaume Ayats i Gianni Ginesi van fer una recerca amb entrevistes i enregistraments per l'IPEC que està arxivat al Centre de documentació de Torroella de Montgrí, Illes Medes i Baix Ter.

A internet hi ha una gran eina de treball: el blog **Cançons i Músiques dels Avis**. Albert Massip està coordinant l'elaboració d'aquest banc de cançons de totes les comarques gironines. Aquí vaig trobar un **recull** de cançons dels alumnes de l'Institut de la Bisbal que només es pot consultar per Internet³.

Després d'estar tant de temps entre papers i llibres, necessitava sortir i començar el treball de camp per parlar amb la gent per contrastar el que havia trobat als llibres amb la realitat. Realment no ha sigut fàcil trobar cançons a dalt de les muntanyes... Queda poca gent i els que queden molt sovint s'han anat a viure en els pobles al voltant de les Gavarres. Es curiós; sempre viuen allà on comença el bosc com si volguessin tenir les Gavarres sempre a la vista. Vaig conèixer una gent càlida que em parlava amb molt de carinyo de la vida allà dalt. Però molt sovint, a l'hora de la veritat, em decepcionaven: *històries totes les que vulguis, però cantar, noia, això no*.

L'Eloi Madrià, un bosquetà de les Gavarres, em va acompanyar un parell de dies allà dalt de les muntanyes, als masos i als veïnats perduts al bosc. Amb la seva ajuda i la de molts altres vaig buscar gent que podria informar-me i potser cantar una cançó.

Vaig contactar més que 50 persones, algunes amb més resultats que d'altres. Vaig fer entrevistes amb una desena d'especialistes (historiadors, investigadors i professionals que treballen a les Gavarres com Pep Espadalé, Jaume Badias i Pitu Basart...) per preparar la campanya de treball de camp. La primera ronda era per telèfon i a partir d'aquestes converses ja vaig poder fer una selecció. En total vaig fer entrevistes a unes 25 persones, a vegades tornant dos o tres vegades. Estaven repartides pels diferents pobles de les Gavarres. Van ser moltes missions i molts kilòmetres, pujant pel mig del Massís o rodejant per la banda nord (la Bisbal-Palafrugell-Palamós-) o per la zona sud (Girona-Cassà-Llagostera-Santa Cristina d'Aro).

Vaig gravar les entrevistes i les cançons amb una gravadora audio i a vegades amb una càmera. Aquestes gravacions les vaig editar per extreure les cançons. A vegades també vaig deixar trossos d'entrevistes per contextualitzar les gravacions. Estan recollides a l'annex vi i al CD1. Els vídeos estan a l'annex vii i el CD2.

Per les entrevistes no vaig fer servir un esquema fixe. Tenia 4 preguntes bàsiques amb exemples de cançons per engegar la memòria. Hi ha una eina molt senzilla que faig servir sempre per l'investigació: la música. Una part molt agradable de la meva feina era cantar. Cantant es troba més cançons. Quan feia el treball de camp, portava cançons que vaig trobar en els llibres. Com que costava molt recordar les cançons, cantava per a animar (fer reviure) la memòria. A vegades una cançó aportava una altra que no tenia res a veure i així descobria pistes noves.

A partir de les reaccions de cada persona anava construint el recorregut de la entrevista.

Com que queden poques persones i a vegades la memòria falla, vaig intentar també de recuperar enregistraments de recerques 8 anteriors. M'he trobat resseguint els passos de diverses investigador(e)s de la zona que es van dedicar a recollir materials etnològics, com a amateurs o professionals.

0.2.3 Els resultats

A l'hora de classificar les cançons que havia trobat durant la recerca, vaig tenir molts dubtes. Algunes cançons estaven relacionades pels continguts o els contextos històrics, d'altres per el tipus de cançó, encara d'altres pel recol·lector o el cantant.

A l'hora d'escriure els resultats vaig decidir de combinar diferents tipus de classificació. Vaig optar per agafar el criteri (temàtica, tipus de cançó, cantant...) que dominava en cada cas en lloc d'imposar-me una classificació més uniforme. Aquest sistema m'ha donat més joc en l'anàlisi del material.

Durant la recerca vaig trobar moltes més dones que homes que em podien cantar. És bastant habitual trobar més informants femenins pel treball de camp d'etnomusicologia. A més a més, vaig descobrir les històries d'unes dones gavarrenques molt importants per la cançó però també pels seus temps en general. Per això he dedicat un capítol especial a les dones de les Gavarres.

Fent el treball de camp vas coneixent moltes persones. Molts personatges, com diria la Pilar Alsina. La relació entre investigador i informant és molt directa i estreta i es crea en poc temps una entesa amb un grau de confidencialitat sorprenent. Per això vaig decidir de fer els retrats personals, (3 cantants i 3 investigador(e)s), que serveixen també com una mena de recorregut ràpid pels que no tenen temps per llegir tota la memòria.

Les cançons populars es passen de persona a persona, de boca a orella i de poble en poble. És en aquestes cançons que veiem la memòria d'un lloc. És per aquí que vull conèixer les Gavarres i la gent que les habitava. Qui eren? Què feien? Què sentien?

1. CANÇONS SURERES

1.1 Peladors i jornalers

En Pep Espadalé va ser el president del Consorci de les Gavarres durant 4 anys i és el director del Museu del Suro a Palafrugell. Començo la meva recerca parlant amb ell i em fa un bon pronòstic: *Pots trobar tres tipus de cançons de les Gavarres: les del món de la indústria, les del món de pagès i les dels pescadors.* Veuré ràpidament que tots aquests mons, aquí a les Gavarres, estan molt barrejats.

Començo per la imatge típic de les Gavarres: la del suro. Ramiro Medir⁴ va escriure la història dels treballadors de la indústria del suro. Ens dóna la lletra d'una cançó (corranda) que *cantaban los trabajadores empleadas en el descorche, en el territorio de Las Gabarres, distrito de La Bisbal:*

***Ara que fa fresca
i no pica el sol,
No fem massa gresca,
Que l'amo no ho vol;***

***I a la matinada'
Mai els rebaixins⁵
Donen la fiblada
Tan calces endins.***

Ens fa reviure la feina del pelador, el jornalier de bosc que arrencava el suro de les alzines. La feina era dura però després venia la festa, si l'amo no ho impedia...

Medir ens parla d'una altre cançó que relata la feina d'elaborar el tap, la qual començava amb la neteja del suro a la perola, una atuell d'aram. Després el carrador talla les llesques amb carracs que els aprenents escairen. Diu que quan es feien a casa la gent cantava; (aquesta es cantava a Palamós i la lletra és de *Francisco Marull, y música de José Casanovas, l'avi Peixeiro*).

***Cuytém!, ja les sis toquen,
A treballar anem.
Ja foc en la perola
o bullidor ha encés...***

⁴ MEDIR, Ramir (1953).

⁵ Els rebaixins són les formiguetes roges que niuen a l'escorça dels arbres. Els peladors a les Gavarres també es trobaven banyarriquers i escarabats gegants. N'hi havia tants que *cada set anys s'aplegaven al Montnegre tots els banyarriquers... i dividits en dues colles, els de les gavarres i els de La Selva, armaven una aferrissada guerra fins que n' en quedava...* AMADES, Joan (1950).

Ja 'l carrador del suro
Fá llescas diligent
i a tota pressa escairen
Los aprenents bailets!

Sembla que l'elaboració de taps de suro a casa era una feina molt laboriosa i que la gent treballava moltes hores. El músic Antoni Mas posa en relació l'ofici de taper amb l'ofici de músic. *És possible que les alzines sureres dels boscos de les Gavarres tinguin alguna cosa a veure amb la concentració de músics a les nostres contrades?*⁶ La seva hipòtesis és que sí, perquè els músics necessitaven una altra activitat per guanyar-se la vida, una feina que els permetés treballar a casa i sobretot, en un horari discrecional. L'abundància d'orquestrats, compositors, cors i cobles en aquesta zona, tindrà a veure directament amb el suro de les Gavarres?

1.2 Els tapers a les fàbriques

Quan es va mecanitzar la feina, a les fàbriques, la vida dels surers va canviar ràpidament i radicalment. En Bepes, poeta i cronista de Palafrugell (Palafrugell, 1909) escriu: *I vingueren les màquines. A les fàbriques grans un corn avisa les hores d'entrar i sortir, ..., i s'acaba l'imperi de fer taps a la mà*⁷. Segon Bepes, els obrers no podien cantar, però altres fonts parlen d'un obrer que cantava als altres (o els hi llegia el diari) mentre treballaven, a canvi de taps⁸.

Els obrers cantaven barcaroles importades d'Amèrica. Gaziel en el seu llibre sobre Sant Feliu, recorda haver sentit havaneres (els hi deien "americanes") *a hora foscant brollar de les reixes de les fàbriques. Els tapers les deformaven tot sovint posant-hi la sal i el pebre de la costa empordanès: Així naixien unes cançons híbrides, meitat cubanes i meitat ganxones*⁹:

Allí en la Habana
mengem mamei,
que no s'assembla
gens al tortell;

I tot ventant-nos
amb un pai-pai,
una negrita
de cos bufó,

va dir carai,
carai que és bo!

⁶MAS, Antoni (2013).

⁷BEPES (1990).

⁸MEDIR, Rosa Maria (1988).

⁹GAZIEL (1963).

En dies de mal temps o moments de festa els tapers i els pescadors es trobaven a les tavernes. Menjaven, bevien ... i cantaven de tot, "*sardana, cançó catalana, cançó picaresca, ... i d'havanes poques*", opina Jaume Badias en el seu article sobre les cançons de taverna a les Gavarres¹⁰.

Algunes de les cançons eren picaresques o "verdes" o "vermelles", com diu Josep Gispert. Gispert era carrador, triava el suro a Palafrugell. Explica que els dilluns a Palafrugell quan s'anava a "fer l'àpat" a les barraques, només eren homes, els que es reunien i cantaven a allà. "Alguna vegada hi havia una dona i s'havia de canviar les lletres de les cançons picaresques". Ens canta una corrandà sobre un pagès:

***Allà a dalt de l'arbre
Canta al més de juliol
El pagès treballa sota
perquè no n'hi toqui el sol***

***Després de tantes fatigues
replega els trastets
i s'en treu una cigala
entremig dels calçotets***¹¹

Els germans Quelot de Palamós eren pioners de l'havanera. Un dels germans, Adolfo, era taper. De jove va aprendre a cantar fragments de sarsuela. Cantava molt a la taverna cal Vidriaire a s'Alguer però, com diu la seva filla, sempre cantava, "a qualsevol lloc i tot el dia, fins i tot quan anava al vàter"¹². Va cantar amb d'altres cantants com en **Duran, en Piano, l'avi Sunyer i l'Agustí de Tossa**. La seva cançó preferida era Nineta de ma vida (o **la barqueta**)¹³:

***De garbí el vent avança
Ja s'atança cap al mar
La barqueta aparellada bén està
sí ben està***

Era una cançó popular sobre la platja de la Fosca a Palamós. Ell l'ha donat a conèixer, segons diu la seva filla.

¹⁰ BADIES, Jaume (2013).

¹¹ Entrevistes i enregistraments no editats de la recerca a Torroella de Montgrí i el Baix Ter a l'any 2000 per Jaume Ayats i Giovanni Ginesi. CDM. Annex enregistraments sonors. n°1.

¹² L'Antiga Havanera a Palamós (1986) ¹³ El text sencer es troba a l'annex lletres.

Les peces es cantaven a dos o tres veus. Les cançons s'acompanyaven amb cap o pocs instruments i es marcava el ritme amb cops de palmell sobre les taules¹⁴.

Els empresaris del suro també els hi agradava cantar. Maria Bonany filla de l'empresari surer i músic Joan Bonany recorda les cantades a Can Batlle¹⁵, a Calella. Medir també parla de les cançons a casa dels fabricants del suro: *"Me cantó un amigo que vivió las épocas que historiamos que el Gobernador civil de Gerona, allà por el año 1890, con ocasión de pasar dos o tres días a la casa Barris, de Palafrugell, <estaba> entusiasmado al ver la vida agradable de los repasadores o elaboradores de trefinos de la casa y de haber oído cantar las bellas y típicas canciones del país..."*¹⁶

1.3 Xauxa surera

Gaziel anomena l'Empordà la *Xauxa surera*¹⁷. Xauxa és un país utòpic, on ningú ha de treballar i cada dia és festa... La realitat era una altra, però el taper de la indústria surera era considerat *una persona desmoralitzada, ocios i gastador*¹⁸. D'on venia aquesta imatge?

Sembla cert que els tapers tenien certs privilegis. Els dilluns, per exemple, a Palamós i a Palafrugell no es treballava. Per això encara tanquen les botigues el dilluns. Era un dia sagrat i ningú anava a la fàbrica. Era el dia que els tapers, els camàlics, els pagesos i els pescadors es trobaven a la taverna. Els pagesos hi eren a la tarda perquè baixaven de la muntanya per comprar peix. Unes corrandes que es cantaven durant la cercavila a Palafrugell ens transmeten la reputació del taper ocios:

Los tapers d'aquesta vila

Si que son tapers de bó

Tans taps com enrodoneixa

No fan un dia rodó

i aquesta sobre les noies:

Jo conech una donzella

Que no es pela de surall,

Que 'l temps que cusir deuría,

Passa devant del mirall¹⁹

La segona meitat del segle XIX era l'època de les corals d'obrers. Anselm Clavé, fundador del moviment coral, considerava que cantar feia bons obrers i bons homes. Segons explica Ayats, el

¹⁴ *Les barraques de pescadors* (2013).

¹⁵ Taverna fundada a l'any 1899 i reobert fa poc sota el lema *On la cuina es fon amb la música*.

¹⁶ MEDIR, Ramir (1953).

¹⁷ GAZIEL (1963).

¹⁸ PLA, Josep (1968).

¹⁹ PAGÈS, Ignasi (1884).

Bisbe de Girona, amb motiu d'una visita a Llagostera, visitava la societat coral i va dir que era "una institucion cuyo objeto fuese ilustrar a las masas privándolas de entregarse á vagas pasiones"²⁰ A Palamós hi havia la coral *El Progrés*, a Cassà de la Selva hi havia dos societats corals i a Palafrugell *La Taponera* (fundada al 1859). Al repertori hi havia sobretot cançons d'Anselm Clavé, com **Les flors de Maig i Els pescadors i sardanes populars com Per tu ploro, La Pepa i La Pubilleta**. A Palafrugell hi havia també un cor obrer femení, que és bastant excepcional: "*Brazo Fuerte*"²¹.

Els obrers tenien fama de ser revolucionaris. Segons Bagué eren anticlericals i sovint, republicans i federal-anarquistes²². Aquest fet ho relaciona amb l'*esperit individualista del taper*.

Un exemple és Martí Lloent de Llagostera (1919). Era taper, músic i maçó. Va escriure sardanes locals i cançons per nens i les ensenyava a l'escola de Llagostera.

Hi ha una foto dels cantants del cor *La Taponera* de Palafrugell (per cert, en el Museu del Suro es pot veure el penó fet tot de suro, val molt la pena) amb gorra amb visera. Josep Pla en parla en el seu llibre *El meu país*²³. *En les primeres fotografies de "La Taponera", hi veiem els seus executants portant una gorreta amb visera, típica del proletari franco-alemany de l'època de la Comuna de París, la gorra que hem vist portar, en els retrats de l'època, a Marx i a Engels. Aquesta gorra vol dir l'antibarretina, l'antipagesia, l'antifolklore, l'antipatriotisme.*

No només en la indústria surera sinó també en d'altres fàbriques hi vivia l'esperit anarquista a principis del segle XX i els treballadors cantaven sobre els seus somnis. Un tema recurrent és el de "xauxa", el país paradisiac on ningú treballa. Jaume Ayats, en el seu estudi sobre els cors a les fàbriques de la Conca del Ter mitjà, va trobar un obrer de la fàbrica Torras de Sarrià de Ter nascut a 1929 a Campdorà (Gavarres) que canta una versió moderna de **Xauxa**. Aquesta versió, *molt propera als ideals de la utopia anarquista va ser escrita pel pedagog Antoni Bori i Fontestà*²⁴ a finals del segle XIX.

***Xauxa és el país més gran
i bonic per excel·lència;
allà es neda en l'opulència
i de pobres no n'hi han.***

***Allà no mana ningú
I tothom va recte
Perquè s'acata i respecta
El pensar de cada ú.***

²⁰ AYATS, Jaume (2008).

²¹ Es pot explicar per la gran presència de les dones a l'indústria surera. Al primer terç del segle XX hi ha una tendència dominant del nombre de dones respecte als homes.

²² BAGUÉ, Enric (1995).

²³ PLA, Josep (1968).

²⁴ AYATS, Jaume (2008). No n'he trobat la partitura, però si la lletra sencera (annex lletres).

2. LES CORRANDES

2.1 Aquí dalt de la muntanya

La cançó del pelador picat pels rebaixins del suro (esmentada a la p.10) és una corranda. Una corranda és una cançó improvisada molt curta²⁵. He trobat corrandes per totes les Gavarres. Casi cada persona entrevistada en cantava. És el tipus de cançó que més he trobat. A la costa, a la Selva, a l'Empordà i al costat de Girona, els informants sempre els hi sonava alguna o altre corranda.

A la Gran Enciclopèdia Catalana es llegeix:

Cançó popular curta, sovint improvisada, a vegades utilitzada com a cançó de ball, que rep noms diferents segons les comarques (cançonetes, follies, corrandes, gloses, cobles, cançons bogetes, etc.).

Mètricament una corranda és una estrofa de quatre o cinc versos heptasíl·labs amb rima creuada i assonant.

La corranda també era una dansa cantada molt antiga. A Catalunya es conserven corrandes catalanes del segle XVII²⁶. Jaume Ayats²⁷ explica com el nom de "corranda" va fer *fortuna als cercles literaris de la Renaixença catalana (últim terç del segle XIX), per la proposta de Jacint Verdaguer*. Manuel Milà i Fontanals en va reunir moltes a la seva obra. A partir d'aquí, el terme va ser utilitzat per anomenar tots els gèneres Catalans de cant improvisat.

Els alumnes de l'Institut de La Bisbal d'Empordà van fer un recull de refranys i cançons a La Bisbal a l'any 2000. Es van dirigir als avis i a la gent gran i van anotar moltes cançons. En el recull vaig trobar la corranda **Aquí dalt de la muntanya**²⁸. Els informants havien explicat que aquesta corranda es cantava a l'arribada de la primavera.

***Aquí dalt de la muntanya
tot el bé de Déu hi tinc,
les roses de quatre en quatre
i els clavells de cinc en cinc.***

La, la-ra-la, la-ra-la, la-ra-la, la-ra-la.

***Aquí dalt de la muntanya
si n'hi ha un gros ocellàs,***

²⁵ A l'annex partitures vaig posar corrandes recollides a Torroella de Montgrí. Partitura nº17.

²⁶ VILA, Pep (2001).

²⁷ AYATS, Jaume (2008b).

²⁸ El recull de cançons que varen fer els alumnes de l'institut de (IES la Bisbal) no esta publicat. Es pot consultar aquí. Conté cançons, refranys i dites de la Bisbal. La corranda es pot trobar també recollida a Torroella de Montgrí en MASSOT, Josep (1999). Partitura nº 17 (annex).

**amb el bec toca sardanes
i amb la cua el contrapàs.**

**Aquí dalt de la muntanya
mare deixeu-m'hi anar,
no pas per collir castanyes
sinó per saltar i balla**

La primera estrofa esta recollida a molts llocs arran de Catalunya. En una versió de Figueres²⁹, hi ha el variant de les roses de tres en tres (en lloc de *quatre en quatre*):

**Aquí dalt de la muntanya
tot el bé de Déu hi és
les roses quatre en quatre
i els clavells de tres en tres**

Als pobles de les Gavarres casi totes les persones entrevistades coneixen una de les dos versions, la dels tres o també de cinc clavells. Moltes vegades, però, m'han *dit* la lletra però no es recordaven de la melodia. M'interessa aquesta versió recollida a Figueres perquè hi ha la partitura, també de la tornada laralarala, que no me la va cantar cap dels entrevistats.

En altres llocs de Catalunya aquesta corranda molt sovint comença amb "allà dalt de la muntanya" però aquí a les Gavarres canten "aquí dalt", és clar.

El vers sobre el gran ocellàs també el recorden els meus informants quan els hi canto. Tinc la sensació que és típic de Girona. S'hauria d'investigar més per verificar el meu pressentiment. De totes maneres, em varen cantar aquest vers per totes les Gavarres i també pels voltants de Girona: a Santa Cristina d'Aro, a Palamós, a Sant Sadurní de l'Heura, a Romanyà, a la Bisbal d'Empordà... . Al blog *Cançons i Músiques dels avis* hi ha una gravació cantada per una dona de Salt; i al cançoner popular hi ha una versió recollida a la Tallada d'Empordà³⁰. Jo vaig gravar en Josep Follia i la Pilar Alsina de Sant Sadurní de l'Heura³¹.

En un article sobre la cercavila de Palamós escrit a l'any 1884 trobo moltes variacions de la corranda Aquí dalt de la muntanya. L'autor diu que aquestes, la cantaven els nens *apenas pueden sostenerse en pie*³²:

²⁹ MASSOT, Josep (2011).

³⁰ MASSOT, Josep (2011).

³¹ En Josep la canta amb la melodia de les corrandes de Beget (Annex partitures nº 10). Annex enregistraments sonors nº4.

³² PAGÈS, Ignasi (1884).

***Aquí dalt de la muntanya
Un cucut hi ha cantat
Quan les cabras tindran llana
'Ls homes faran bondat***

***Allà dalt de la muntanya
Hi ha una gran pedra rodona
'Ls fadrins ni van a séurer
Quan venen de fer la Mona***

A vegades la gent es recorda d'un estrofa sobre un pastoret. Però costa molt recuperar com anava exactament. La Teresa Formatger de Santa Cristina d'Aro sí que se'n recordava de la lletra, però la tonada se li escapa:

***Aquí dalt de la muntanya
n'hi ha un pobre pastoret
que l'han trobat mort
perquè no té capa ni barret***

Quan li canto "aquí dalt de la muntanya" a Maria Pi de Valllobrega ella també pensa que hi havia una estrofa sobre un pastoret però després diu que igual s'està confonent. *Igual és lo de fum, fum, fum; si n'hi ha dos pastorets...*

La corranda *Aquí dalt de la muntanya* és rural i molt ingènua, les cantaven grans i petits, com hem vist abans. En el diccionari de la dansa, és anomenada la sardana de la muntanya i era un ball per nens³³. Les lletres ens pinten un retrat romàntic de la vida als pobles de muntanya, tan marcada per la natura; la tramuntana, les flors, el cucut ... Ens ensenyen petits moments de la vida quotidiana de l'home al mig de la natura, que gaudeix de la seva bellesa, depèn d'ella per treballar i la celebra en les festes (per saltar i ballar).

D'aquestes corrandes després s'han fet versions més modernes i més satíriques com aquesta, que em va cantar en Joan Camós a Sant Daniel:

***A dalt de la muntanya
si n'hi havia un geperut
Que de tant que correvia
les calces se li han caigut³⁴***

³³ AMADES, Joan i PUJOL, Francesc (1936).

³⁴ Annex enregistraments sonors nº 26.

2.2 L'orellut del Montnegre

***Corrandas ne son corrandas
Son corrandas ja ho sabeu;
'Ls fadrins van á barato
Per un diné 'n donen deu³⁵***

A part de *Aquí dalt de la muntanya*, he trobat moltes altres corrandes. Com he dit abans, és el tipus de cançó que em vaig trobar més freqüentment durant la meua recerca. Algunes corrandes ja no són tan ingènues, però sí crítiques i satíriques.

Com que les corrandes són cançons improvisades, algunes són molt tòpiques, ens parlen de localitats molt concretes, de pobles i indrets molt específics de les Gavarres, a vegades fins i tot de personatges molt populars.

En una entrevista amb la Conxita de Sant Mateu de Montnegre Quart, em diu (però no canta):

***Al Montnegre n'hi ha un jove
(que és) molt elegant i molt tossut
I per la seva tossuderia
li'n deien l'orellut***

Al 1943 encara vivia molta gent a San Mateu de Montnegre. Qui serà l'orellut?

³⁵ PAGÈS, Ignasi (1884). Es podria cantar perfectament amb la melodia de les corrandes de Beget (partitura nº10-annex) però no hem trobat cap partitura.

A Palamós³⁶ es cantava:

**'n Peret de casa 'n
Toful es un noy mol axerit,
per un tall de cansalada
ballará tota la nit**

Aquesta última corranda, l'he trobada, entre moltes altres, en els escrits de l'escriptor palamosí Lluís Barceló (1873-1951). Aquest autor va recollir corrandes a Palamós, Cassà, Calonge i Corçà. Ens donen tastets de la història local:

(Cassà)

**Una noia groga
del carrer d'en Nyol³⁷
per una arracada
va renyir amb un noi.**

(Calonge)

**Tan tibada que ella passa
mireu-la la col-i-flor,
les cuques se l'han menjada
ja no llevarà brotó.³⁸**

(Corçà)

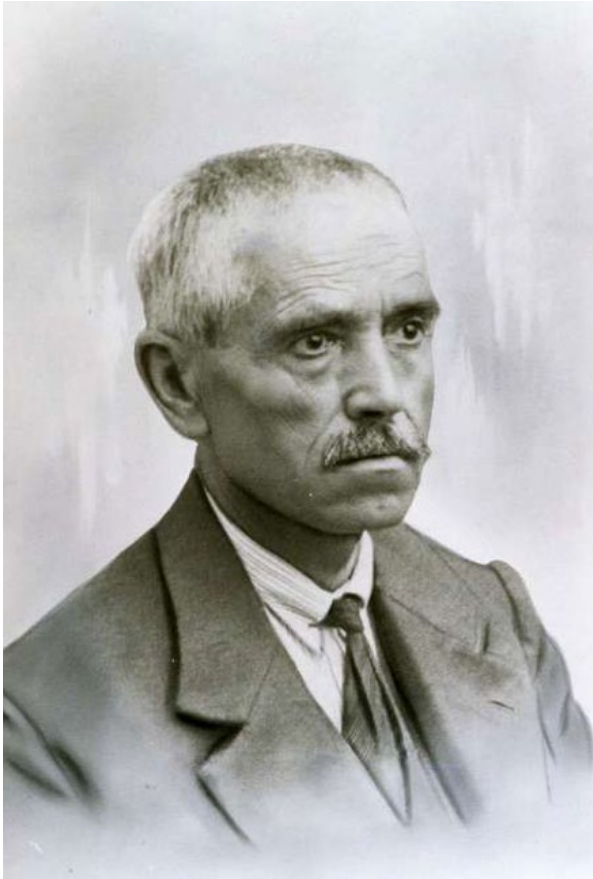
**A Corçà hi ha una casa,
casa de cavallers;
l'amo que la governa
diu que no té diners.**

**A Corçà hi ha una casa
que es diu a can Corney
l'amo que la governa
diu que ha perdut el seny.**

³⁶ PAGÈS, Ignasi (1884).

³⁷ Barceló diu que aquesta corranda està recollida a Cassà. En Nyol, de cognom Vilallonga era de família de fabricants de taps. El carrer d'en Nyol era el que va de sota l'església a l'estació. La casa seria la segona o tercera a mà dreta anant cap a l'estació.

³⁸ Nota del transcriptor: Solien dir les comares de Calonge a una noia que havia fet un mal correu (que havia tingut un fill sense estar casada).

(Foto arxiu Palamós)

LLUÍS BARCELÓ I BOU (1873- 1951)

Sant Cebrià de Lledó-Palamós

Va néixer l'any 1873 als Metges (Sant Cebrià de Lledó) al bell mig de les Gavarres i va morir a Palamós a l'any 1951. Taper d'ofici, era un home aficionat a les lletres i de gran humanitat i així el recorden a Palamós. Va treballar durant una època a la biblioteca municipal i avui dia aquesta porta el seu nom. Era escriptor de vocació. Va ser corresponsal per una publicació sobre el món del suro i va col·laborar a la creació de diferents diccionaris catalans. A part escrivia poesies, molt sovint sobre les Gavarres.

El seu interès per la cultura i la llengua popular el va portar a recopilar el vocabulari del suro a Palamós i d'altres pobles al voltant de les Gavarres. Va recollir també rondalles, corrandes i cançons. El seu interès era literari, doncs va anotar només les lletres, sense melodia. Les fitxes i els fulls es guarden al fons Lluís Barceló a l'arxiu de Palamós. Pep Vila els va estudiar i destaca el gran interès, tot i les mancances metodològiques del seu recol·lector³⁹.

Tot seguit un fragment del seu poema *La barraca de Cap Gros. D'allí dalt estant Veig el mar mes gran, La terra mes ampla*, escriu Barceló. I sobre tot, allí dalt es pot veure les Gavarres:

³⁹ VILA, Pep (2001).

***Tocant al cel blau
Troveu de Sant Grau
La negra carena,
On mengen aglans
Tudons i senglans.***

***Segueix Romanyà
Que dona la ma
A Sant Cebrià
Al cim les Gabarres,
On fugen esquius
Els tords i perdius.
El pla conreuat
Sembla apedaçat
per mans invisibles,
On el blau i el verd
Formen bell concert.***

***De Vilarromà
Podeu contemplar
La antiga morada,
Que es un enderroc
Prop de la Bell-lloc.***

***Cercant el redós
Del pla soleiós
S'esmuny Vall-llobrega,
Deixant son germà
El blanc Figuerà.***

...

N'he trobat moltes, de corrandes locals. Ens expliquen aspectes de la vida local dels pobles de les Gavarres. Sempre amb ironia i humor, perquè eren cançons alegres del poble, que es reien dels veïns. Aquesta és recollida a Llofriu per la Gràcia Bassa a l'any 1915⁴⁰:

***Vall-llobrega, gran orgull
per un xic d' oli que s' hi cull;
les dones van a mercat
amb el citrell a dalt del cap.***

⁴⁰ BASSA, Gràcia (1915).

Aquestes dues parlen de Mont-ras i els pobles al voltant. (Bargalló, :62).

***A Montrás tocan a missa
A Llofriu ja hi han tocat
A Torrent ja l'han mig-dita
A Sant Feliu ja han acabat***

***Un dia me'n passejava
per la plaça de Mont-ras
vaig veure una Sargantana
que ballava el contrapàs⁴¹***

⁴¹ HORTAL, Eulàlia (2010).

3. BALLS CANTATS I BALLS DE CANÇONS

Ballar era una activitat social molt important al segle XIX. A través de la corranda (anteriorment citada) de Mont-ras sabem que en aquestes contrades es ballava molt el contrapàs⁴².

Irene Rocas, una dona intel·lectual de Llofriu que recollia cançons i refranys, escriu a les seves memòries⁴³:

*Jo de petita havia vist els homes de Mont-ras com ballaven el contrapàs, posats en filera i molt seriosos, el dia de la festa major a la tarda. Era considerat un ball important. Molts mossos es llogaven a les masies i a més del sou estipulat posaven com a condició que se'ls ensenyés a ballar el contrapàs...*⁴⁴

La relació entre ballar i cantar era molt estreta.

3.1 El ball de la muntanyeta

Les corrandes eren improvisades en el moment. Els cantants anaven comentant el que veien al seu voltant. Quan es cantava sobre un *gran ocellàs que amb el bec toca sardanes i amb la cua el contrapàs*, la inspiració venia del ball que estaven fent a la plaça... Aquestes corrandes han servit després als compositors de les sardanes modernes. Podríem dir doncs que aquestes sardanes estan fetes amb melodies que tenen els seus orígens en el ball de la corranda i que les cançons d'aquest ball parlaven del mateix fet de ball.

Un dels dibuixos murals fet pels fills d'Irene Rocas a can Bassa de Llofriu. Es tracta d'una escena costumista d'una ballada de sardanes a la Plaça Major de Llofriu. Foto Enric Bruguera Martí. AMP. Fons Família Bassa Rocas.

⁴² Amades i Pujol (1936) escriuen que a Llofriu, per Santa Creu, després de la missa, distribuïen pa beneït, encantaven coques i ballaven el contrapàs.

⁴³ AMP Fons família Rocas caixa 592.

⁴⁴ BERGALLÓ, Josep i HORTAL, Aulàlia (2010).

En Josep Piferrer, fill de Sant Sadurní de l'Heura, que encara canta al cor de Palafrugell, em diu que la corranda *Aquí dalt de la muntanya* es canta amb la melodia de la sardana La mare cantora del compositor Vicenç Bou (1885 Torroella). A la web *Música dels avis* hi ha un enregistrament de Mossèn Julià Pascual i Pagès (1912), que havia sigut vicari de Llagostera als anys '40. Canta *Aquí dalt de la muntanya* amb la melodia d'aquesta sardana, i diu que va aprendre-la a Olot. Anaïs Falcó (2011) va fer recentment un treball de màster titulat *Ballar i cantar*. Aquest confirma aquesta relació entre les sardanes i les cançons dels balls. *Era freqüent que els compositors utilitzessin melodies de balls cantats per tal de compondre les seves obres. Un exemple paradigmàtic és Sota el Mas Ventós de Pep Ventura en què la partitura manuscrita mostra una nota inicial on diu: "Sota del mas vantos pasarem la nit Ruseta / sota de mas vantos pasarem la nit tots dos."* El fet que el ball de la muntanyeta en el seu variant infantil es diu "sardana de la muntanyeta" és un altre exemple d'aquesta relació⁴⁵.

Podríem considerar la corranda *Aquí dalt de la muntanya* com una *activitat simultània de cantar i ballar*, seguint la definició d'Anaïs Falcó (2011). Ella va constatar, a més a més, que és una pràctica típica de la costa del nord de Catalunya. *Els casos en que se sap d'un fenomen així [de aquesta activitat simultània de cantar i ballar] d'una manera prou detallada a Catalunya són generalment a la costa del nord. Els balls de cançons propis de Carnaval a Arenys de Mar en són un clar exemple. També a Palamós, hi ha descrits els balls cantats de la borra i [el ball] de cançons.* Segurament aquesta tradició als pobles de costa s'estenia fins a l'interior i als pobles al mig de les Gavarres.

Entre els balls de cançons en el Diccionari de la dansa també hi ha el *ball de la muntanyeta*⁴⁶, ballat a la corranda *aquí (o allà) dalt de la muntanya*, tan coneguda a les Gavarres. Els balladors es divideixen en dos grups, d'homes i de dones i feien una batalla amb les lletres de la corranda:

Havia estat molt ballat, i la seva pràctica implicava l'entaulament d'un veritable torneig literari entre els balladors. Era ballat al so de corrandes que cantaven els mateixos dansaires dividits en dues colles, l'una formada pels homes i l'altra per les noies. Aquests dos grups cantaven alternativament les corrandes emprades per a la dansa.

Una estrofa cantada per les dones, podria ser, per exemple:

***Aquí dalt de la montanya
Un puput hi ha cantat,
Quan las cabras tindran llana
'Ls homes faran bondat***⁴⁷.

3.2 El ball de cançons

El ball de cançons, segons el Diccionari de la dansa, es feia ballant a la tonada de les corrandes⁴⁸. Era un ball carnavalesc que es feia durant la cercavila. Es feia per divertir-se i sense subjectar els seus moviments a cap disciplina coreogràfica.

⁴⁵ AMADES, Joan i PUJOL, Francesc i (1936).

⁴⁷ PAGÈS, Ignasi (1884).

⁴⁸ PUJOL Francesc i AMADES, Joan (1936).

Ay mare si aneu adalt
Baxeume la barretina
Que vull ab la Fransisceta
Anar a fer cercavila⁴⁹

Aquestes corrandes són molt antigues, recollides a Palamós pels anys 1880 per Ignasi Pagès (1884). Segons l'autor, es ballaven aquestes corrandes cantades a Palamós com a intervals dels balls de la cercavila. *Para cantarlas, los actores forman un círculo, cogidos de la mano como si bailasen sardanas, las canta un asistente con una sencilla tonada tradicional acompañado de un movimiento de brazos hacia adelante y hacia atrás de todos los que forman el corro, siguiendo el compàs del canto, y al concluirlo se dan dos passos de sardana a la izquierda y dos a la derecha cantando todos "la ra la ra", y parados hasta que empezaba otra "cansó"*⁵⁰.

El "la ra la ra" ha sigut interpretada de diferents maneres. Amades i Pujol, al Diccionari de la dansa, pensen que s'ha fet la cançó agafant una tonada de dansa instrumental a la qual ha estat aplicada la lletra d'una cançó que, pel fet de no tenir coincidents les seves estrofes amb la tonada, ha estat completada amb aquests sil·labes i paraules incoherents... posades a tall de rescobla.

Pagès explica que per la cercavila a Palamós aquestes corrandes es cantaven com si fos un torneig literari, igual que durant el ball de *la muntanyeta*, però sense cantar-les en grup. Aquí canta un home o una dona individual. Els cantaires es contestaven els un als altres, intentant fer la estrofa més pertinent per deixar l'altre en evidència:

Aquest jove que ha cantat
Si no sap cantar milló
Passeu li una romaguera
Tota vora de canyó

Que calli la bona mossa
Qu'ha fet tants escarafalls
Que no piulan as gallines
Ahónt i cantan 'ls galls

Aquí estan lluitant un home i una dona jove que anaven improvisant per superar a l'altre. Es veu que la temàtica de les cançons molt sovint era la lluita dels sexes. A veure qui diu les veritats més incontestables sobre l'altre sexe⁵¹. Els homes canten sobre *les donzelles* o *las ninetes* i les dones sobre els fadrins, els marits o els homes en general. Lluís Barceló va recollir aquesta estrofes, segurament fetes per homes, a Palamós:

⁴⁹ PAGÈS, Ignasi (1884).

⁵⁰ PAGÈS, Ignasi (1884).

⁵¹ PAGÈS, Ignasi (1884).

***Les donzellas del Portal
Son ayrosas com 'l vent
Que per péndrer xacolata
Van á confessá 'l convent***

***Que guardi de mal als homes
la Verge de la Bell-lloc
A les dones trapaceres
mala llanca que les toc⁵².***

En un estudi sobre les danses populars⁵³ publicat al final de la dictadura, als anys '80, vaig trobar un altre exemple d'aquestes competicions entre homes i dones durant el ball de cançons a Palamós, recordada per en Ramon Casas (Palamós 1891-1984) que va ser director de la coral *El Progrés*. La seva mare cantava aquesta corranda que l'havia sentit cantar a un cèlebre taper i una jove a Palamós. Es una melodia alegre i el ritme és en un compàs de 6/8 (encara que a la partitura posi 2/4)⁵⁴ :

***A Cap Gros tinc una feixa
Tinc una feixa a Cap Gros
A Cap Gros tinc una feixa
Tinc una feixa a Cap Gros***

Aleshores la jove li contestà:

***Aquest burro que ha cantat
Mireu si n'es de telós
Quell mateix ha confessat
Que té una feixa a Cap gros***

3.3 Toca la borra

Al vol. IX de l'Obra del cançoner popular de Catalunya hi ha una informació sobre la *borra* de Palamós⁵⁵. És una dansa que es feia mentre es cantava. No se sap d'on ve el nom. En cap estudi vaig trobar informació sobre l'etimologia de "borra". La borra era la llana triturada que es posava a secar al costat del foc. Potser la cançó de la borra es cantava en un primer moment per acompanyar la feina amb la llana a casa?

La borra se semblaria a la *patacada* de Cadaqués. *La patacada és una ballada molt simple, un xic lliure en els seus moviments, propi dels temps de Carnestoles per l'estil del ball dit de Cançons*

⁵² VILA, Pep (2010) Bell lloc és una finca a Palamós, ara hotel i celler.

⁵³ MARUJA, Arnau (1980).

⁵⁴ Partitura n° 12 (annex).

⁵⁵ MASSOT, Josep (1999b).

d'Arenys de Mar, de la Borra de Palamós... Els ballaires reunits en rodona més o menys gran, ..., van rodant alternativament tres vegades cap a la dreta i altres cap a l'esquerra, al so d'una cançó el cant de la qual és entonat per una sola persona, generalment una noieta que tingui un bon espinguet de veu, i tota la resta de ballaires i fins els que s'ho miren responen la rescobla de la cançó. Mentres és cantada la cobla, la rodona resta quieta i en iniciar la rescobla emprèn la rodada, tot brandant els braços mentre volten... Aquesta descripció de l'obra del cançoner coincideix amb la d'Amades en el costumari. Aquí serien dos persones que canten i els altres ballen⁵⁶.

Aquestes definicions de la borra se semblen molt a la descripció que fa Pagès del ball de cançons a Palamós, mencionada en el capítol anterior⁵⁷. Tothom està d'acord que la borra tenia una coreografia molt senzilla i estava vinculada a la cercavila de les festes de Carnestoltes.

Però Amades i Pujol, quan escriu el *Diccionari de la dansa*, aporten una altre visió. Expliquen que la borra, més que una coreografia, era un *galop*. La gent corria per la plaça o pels carrers del poble al compàs de la música. Anaven accelerant i cantaven... *Deu el seu estrany nom a una lletra incoherent que els balladors cantaven, tot corrent i voltant la població:*

Saca la borra

saca la borra

el llorito

i la cotorra⁵⁸

La borra ja no es ballava a Palamós als anys 1930⁵⁹, doncs suposem que és un ball del segle XIX o més antic. A Tossa de Mar, a Palafrugell i a Llofriu si que va sobreviure més temps. A Palafrugell la borra es deia *La Corra* o el *Tóca-la córrer* i encara es ballava a la postguerra amb la mateixa tonada, però amb una lletra més llarga (la part afegida ve d'una altra cançó)⁶⁰.

Toca, toca, toca la corra

El llorito i la cotorra

Toca toca, toca la bé

Que el dissabte en tindrè carta

i el diumenge em casaré

La gent s'agafava pel braç i saltava esbojarradament per carrer i places, sobre tot els joves, segons Bergalló i Hortal (2010). En arribar un moment de la tornada tothom s'ajupia fins a tocar amb el cul a terra. *Enceraven la sala perquè rellisqués. Amb això de la Corra agafaven arrencada, fotien*

⁵⁶ AMADES, Joan (1950).

⁵⁷ PAGÈS, Ignasi (1884).

⁵³ MARUJA, Arnau (1980).

⁵⁸ AMADES, Joan i PUJOL, Francesc i (1936).

⁵⁹ A l'any 1936, quan Amades i Pujol van escriure el diccionari de la dansa, asseguren que la borra està fora d'us.

⁶⁰ OLLER, Oriol (2010). Partitura nº 19 (annex).

frenasso, però com que era encerat n'hi havia més de deu que queien per terra diu Enric Ribas, fill del músic Joan Ribas que tocava a la Principal de Palafrugell a partir de 1925⁶¹.

La borra és doncs un galop, segons la defineix el *Diccionari de la dansa*. Un galop no és una dansa coreografiada, és més aviat una cursa saltada. "Hi ha diferent balls que en el fons eren també galops, encara que el poble els distingia amb altres noms, especialment cap a la Costa brava, tals com la Borra, a Palamós...i fins la mateixa Corrandà, que en alguns pobles de marina, en lloc de ballar-la en rodona i alçant les balladores al final, les emprenien a córrer esbojarradament voltant el clos del ball..."⁶².

3.4 Encara toquen a córrer?

El *Toca la Corra* encara es fa actualment a Tossa de Mar. Ja no la canten, però encara es balla amb una orquestra de músics, per la festa de Sant Pere a l'estiu⁶³. Aquest fet confirma que hi ha hagut l'evolució de "professionalitzar" les cançons de carnaval i que en aquest procés, la lletra s'ha anat perdent. Avui dia és difícil trobar algú a Tossa que se'n recordi de la lletra. Però tothom coneix la tradició d'anar ballar el "toquen a córrer" al carrer dels Socors a principis de l'estiu.

La festivitat commemora una llegenda local segons la qual la Mare de Déu dels Socors va córrer al darrere del dimoni que s'emportava un nen Tossenc anomenat Xixanet. Els músics toquen *Ses nou sardanes*, sardanes curtes i repeteixen després de cada sardana el galop *Toca la Corra*. Encara és més llarg que la versió de Palafrugell... Pot ser a Tossa hi havia més lletra que no coneixem.

La gent corre saltejant durant hores i hores tot el llarg del carrer, cada vegada una mica més ràpid. Un noi ha de agafar-se per darrera amb dues noies, segons la tradició. Als turistes no els hi importa massa, aquest detall, o no se n'assabenten. Al final del ball els veïns tiren aigua des dels balcons sobre els balladors acalorats. S'assembla molt a la que es feia abans, a Palafrugell.

Un altre ball de carnaval era el pilé. La Pilar Alsina de Sant Sadurní de l'Heura em canta la cançó **La Xita Quel** que parla d'una parella que balla el pilé al Montnegre⁶⁴. *Es clar, no el de Barcelona, el de aquí de les Gavarres. I és que es feia una festa major molt important al Montnegre i segurament anavan a ballar allà.*

**La Xita Quel, baixant el pilé,
cap a Montnegre, cap a Montnegre.**

**La Xita Quel, ballant el pilé,
Cap a Montnegre amb en Rafel.**

**Com que en Rafel
estava borratxo,
deia a la Xita, deia a la Xita:
"Mira, que et natxo!"**

⁶¹ Ídem.

⁶² AMADES, Joan i PUJOL, Francesc (1936).

⁶³ Annex enregistraments sonors n°5.

⁶⁴ Vaig descobrir la cançó en la tesina de filologia de BADIA, Mireia (2002). Va fer entrevistes amb 7 persones de Sant Sadurní de l'Heura.

La cançó esta també recollida pels alumnes del Institut de la Bisbal (IES la Bisbal) en la recerca que varen fer a l'any 2000. Van recollir una variant, una mica confosa, que parla de la *Xica Quela* que balla el *pilar*...

La Pilar m'explica que va aprendre aquesta cançó del seu pare, *que coneixia aquests personatges de la cançó*. Diu que el pilé *el ballava el meu pare, és com un ball de corrandes, saltant, saltant! Es balla en parella, agafats fluixos i de costat, marxant com a la sardana*. Bergalló i Hortal expliquen en el seu llibre sobre les danses a l'Empordà que el pilé és un *ball agafat* molt antic, que precedeix els balls moderns de parella⁶⁵. Expliquen que hi ha corrandes aplicades a la tonada del pilé. Però la melodia del pilé, tal com esta apuntada per Francesc Ametller (músic de la Principal de Palafrugell entre 1927 i 1931) al llibre, no s'hi pot aplicar. La cançó de la Pilar la va cantar amb una altra tonada, que segons ella, és la que es feia servir per ballar el pilé ... Sembla una barreja de melodies conegudes. Reconec *La cucaracha* i *Sol solet*.

⁶⁵ BERGALLÓ, Josep i HORTAL, Aulàlia (2010).

PILAR ALSINA (1934) I JOSEP FOLLIA (1928)

Sant Sadurní de l'Heura

La Pilar va néixer a Sant Sadurní de l'Heura a l'any 1934. De petita va sentir els seus pares cantar molt i sovint les cançons estaven relacionats amb el fet de ballar. *Els pares ballaven molt bé, quan surtien els hi aplaudien. A casa el pare em cantava les cançons dels balls, quan estava de bona lluna, cantava i ballava:*

Ballarem el xotis, Pepa.

ballarem els rigodons

ballarem una americana

que és el ball de fer petons⁶⁶

En Josep va néixer a Sant Sadurní de l'Heura sis anys abans que la seva dona, a l'any 1928. Amb la mateixa melodia que *Ballarem el Xotis, Pepa* canta corrandes com:

Una vella en tinc a casa

Que només menja fideus

En té una berruga al ventre

Com el campanar de Reus

Esta recollida també al blog *Cançons i Músiques dels Avis*, cantada per un home de Roses nascut als anys 1940. Aquí la melodia és diferent, però. Això passa molt amb les corrandes. Es feia servir unes quantes melodies diferents, dependent del lloc i de la moda. *Podies posar la melodia que tu volies. Depenia molt de la capacitat de cantar de cadascú, també...* En Josep se'n recorda de que la gent ballava les corrandes com un galop. *Al final del ball, s'agafaven els uns als altres, per sobre els musclos i anaven accelerant i accelerant amb la música.* Aquesta descripció del ball de la corrande a Sant Sadurní de l'Heura seria un galop i se sembla molt a la Corra de Palafrugell.

⁶⁶ Annex vídeos nº 11. Irene Rocas també va apuntar una cançó per a contar els tres punts del xotis: ***Ballarem el xotis Pepa, som petits som petits som petits, de petits turnarem grossus, serà tot serà tot serà tot.*** (AMP. Fons família Rocas caixa 592.)

4. CARNAVAL

En els capítols anteriors hem vist que el Carnestoltes eren una ocasió per cantar i ballar a final del segle XIX a Palamós i a Palafrugell. Les corrandes de la cercavila *al·lusives a fets i persones* i conegudes per *l'agudeses i la ironia que tenien*⁶⁷ podrien ser eròtiques i humorístiques, com aquesta recollida a Palamós, que també es troba en el recull de corrandes de Irene Rocas (Llofríu):

Carre munt i carré vall

Som perdut la lliga-cama

Pagaria una duro d'or

Qu'en Joan*⁶⁸ *I hagués trovada

A part de corrandes es cantava tots tipus de cançons populars per fer ballar a la gent. Al 1936 Amades i Pujol descriuen la tradició dels balls de cançons al Maresme en el Diccionari de la dansa. Allà començaven a cantar i ballar cançons alegres com *El pobre terrisser*⁶⁹ i *El rector de Cornellà* ja per Sant Pau: *El ball solia començar amb no molts concurrents i anava augmentant tal com s'acostava el Carnestoltes... El dia de Carnestoltes es reunien tots a la plaça més gran del poble i armaven un gran ball general, sempre rodó i al son de cançons cantades.*⁷⁰

A Palafrugell, igual. A principis del segle, l'orquestra la Principal de Palafrugell sortia el matí de Carnaval pel carrer de Cavallers al voltant la muralla i tocaven corrandes antigues i cançons de gresca. *No feien servir els instruments d'orquestrina, feien servir els instruments vells*⁷¹.

Sembla que hi ha una evolució a professionalitzar les cançons dels balls al carrer per Carnestoltes. Abans eren cançons cantades, ara les toquen els músics de la Principal. Podem suposar que la gent anava cantant les cançons amb la música. Josep Gispert, que ha sigut triador de suro a Palafrugell, recorda: *El carnaval, a Palafrugell, era una cosa! El desmadre. Ui... La gent cantava cançons de la picardia, també les dones, pel carrer, i anar fent córrer la mà esquerra.*⁷² Cantaven cançons com ***La vella Giralda***, que anava enumerant les parts del cos, igual com la cançó ***Peu polidor*** molt popular a l'Empordà:

⁶⁷ MARUJA, Arnau (1980).

⁶⁸ AMP fons de la família Rocas caixa 592. Nota d'Irene Rocas: aquí se fa esment del jove predilecte.

⁶⁹ Cançó popular molt coneguda. Segons ALBERT, Luis (1994) podria ser una cançó de la Bisbal, perquè parla d'un terrisser i del riu Ter, però no se sap exactament d'on ve. Annex vídeos nº 7 i 8.

⁷⁰ AMADES, Joan i PUJOL, Francesc (1936).

⁷¹ OLLER, Oriol (2010).

⁷² En una entrevista a l'any 2000 per l'equip de Jaume Ayats i Giovanni Ginesi fent una recerca a Torroella de Montgrí i el Baix Ter (Baix Empordà). CDM. Annex enregistraments nº 1.

La vella Giralda
S'escalda s'escalda
a les vores del ... (foc/cul)
Noies del veïnat
presteu atenció
i sentireu com canta
la veu arrogant
la veu del meu ...
feu cridant (?) noies
feu cridant noies
qu'us daran pel ... (cul)⁷³

Una altra cançó típica de carnaval era aquesta:

Hi ha coses que penjades semblen bosses
N'hi ha d'altres que ho semblen i no ho són
Que s'estiren, que s'estiren i s'arronsen
Com si fossin botifarres de perol⁷⁴

Bergalló dona la partitura d'aquesta cançó en el seu llibre sobre les danses de l'Empordà sota el nom "ses bosses" i diu que la melodia és la melodia del *Gori Gori*. Són els cants del quart dia de carnaval a Palafrugell. A l'enterrament de la Sardina es cantava així:

Qui té duros fuma puros!
Qui no en té fuma paper!
Panxa nostra!
Les comunes de sifon
Esquitxen a tothom,
El secret de confessió
No es pot dir a persona alguna,
A Vós us ho dic pare Etern
Que no sou home ni dona,
Agafeu a Joan lladret
Que està sota la trona.
Així se l'hi mulli!
Jo en tinc un rave sec. (4x)
Rave sec!!!⁷⁵

⁷³ Recollida com a **La vella Miralda** en AMADES Joan (1950-1951). Amades comenta que són *balls d'un ambient acusadament eròtics i intensament licenciosos havien estat força ballats per les Carnestoltes*.

⁷⁴ Enregistraments no editats de la recerca a Torroella de Montgrí i el Baix Ter a l'any 2000 per Jaume Ayats i Giovanni Ginesi. CDM. Annex enregistraments nº 1.

⁷⁵ BERGALLÓ, Josep i HORTAL, Eulàlia (2010).

A Palafrugell abans de la guerra també tocaven i cantaven el **Senyor Raimon** i el **Jo te l'encendré (el Tio fresco)**. Aquesta cançó també es troba recollida per Irene Rocas de Llofriu⁷⁶.

Jo te l'ensandré
lu tiu tiu frescu
jo te l'encandré
lu tiu de papé
No me l'encendrás
lu tiu tiu frescu
no me l'encendrás
lu tiu de detrás

Irene Rocas descriu la representació d'aquest ball cantat a Llofriu: *Hi ha una home que porta una esquellinada a la cintura i porta una paperina o papé gros cusit a darrera les calses i sempre es mou ballant i una colla amb candeles enceses que l'hi volen encendre la paperina es van cantant les estrofes apuntades*⁷⁷. Al Pla de l'Estany es cantava la cançó del Tio Fresco després del sopar el dia de la matança del porc⁷⁸.

En Bepes, en la revista *Campanar de Palafrugell*. Diu que per Carnestoltes es ballaven molt els dos galops *Toca la Corra* i *l'Airet de matinada*⁷⁹. Eren curses saltades:

*Al sentir-los, pels volts de Carnestoltes, la gent s'havia de tirar indefectiblement al carrer, llevat d'estar malalta o d'haver-hi alguna herència pel mig. Tothom s'agafava pel carrer i a saltar s'ha dit. Cadascun dels dos galops anaven acompanyats de cops de bombo i platets i allò no tenia aturador. I cada vegada «in crescendo» acabant amb un joc de fuses picades*⁸⁰. **L'Airet de la Matinada** me l'han cantat en moltes ocasions a les Gavarres:

L'airet l'airet, l'airet de la matinada
del ric estiu, del ric estiu del ric estiu,
Replega replega, replega la rosada
Que llença el riu
Que llença el riu,
El riu!
La merda de la muntanya no fa pudor,
Encara que la remenis amb un bastó.
Collim, collim collim clavells i roses,
I pensaments i pensaments, i pensaments
Paraules, paraules, paraules amoroses,

⁷⁶ AMP Fons família Rocas caixa 592. També la canten Josep Follia i Pilar Alsina annex vídeos nº 12.

⁷⁷ AMP fons de la família Rocas caixa 592.

⁷⁸ Al blog Cançons i Músiques dels Avis cantat per Júlia Pujol.

⁷⁹ Cantat per Joan Camos annex enregistraments sonors nº 28.

⁸⁰ BEPES (1985).

⁸¹ BERGALLÓ, Josep i HORTAL, Aulàlia (2010).

**Que llença el vent, que llença el vent,
Que llença el vent.
El vent!**⁸¹

La famosa frase “la merda de la muntanya no fa pudor” podria ser l’himne de les Gavarres. Però no és típica d’aquí. A Santa Cristina d’Aro la Teresa Formatger no se’n recorda de tota la lletra però comença cantant

**L’airet l’airet, l’airet de matinada
Que llença el foc, que llença el foc
de la rosada...**⁸²

A Sant Daniel canten una versió local:

**L’airet l’airet de la matinada
un pas al riu, un pas al riu
patates (a) l’olla
salsitxes plenes d’aigua**⁸³

Durant la postguerra, el Carnaval ja no es celebrava al carrer sinó en una sala. Els balls anaven canviant segons la moda però encara es feia la Corra *corrent com animals al voltant de la pista del Fraternal i agafats nois i noies...*⁸⁴

A l’any 1976, «La Principal de Palafrugell» tocava per carnaval “*Jo te l’encendré..., la corranda més apropiada per aquestes diades de disbauxa, el «Petllari pica fort...», i el “Toquen a córrer», corejat a tota veu*⁸⁵”. Però el Carnestoltes s’estava convertint en una activitat per a la mainada i les corrandes de carnaval es perderen ràpidament. Al 1985 en Bepes escriu, envaït per nostàlgia, a la revista *Campanar*: *Ara, de fa un temps, la única cosa que es fa és un ball infantil amb el Carnestoltes gairebé prohibit, i les mares de la mainada, les quals es recorden del bon temps, ja guarneixen a la menudallaseva... Ja veuen, ja veuen com va el món d’ençà que no es fan Carnestoltes*⁸⁶.

⁸¹ BERGALLÓ, Josep i HORTAL, Aulàlia (2010).

⁸² Annex enregistraments sonors nº7. També gravat a Sant Daniel enregistrament nº28.

⁸³ Cantat per en Joan Camos de Sant Daniel (nascut a Sarrià de Ter).

⁸⁴ OLLER, Oriol (2010).

⁸⁵ Revista de Palafrugell 01/02/1976.

⁸⁶ BEPES (1985).

5. CARMELLES

5.1 Fadrins de l'encontrada

Les caramelles són cançons que es cantaven des del segle XVI a Catalunya per captar ous o diners a la nit de Pasqua. El repertori és molt ampli i conté diferents tipus de caramelles, des de religioses (els goigs i les caramelles molt sovint es confonen i es barregen), fins a profanes, caramelles-corrandes, caramelles satíriques i baladístiques. Segons Amades vénen dels antic rituals de la primavera per complaure a les divinitats i genis de la natura⁸⁷.

Als pobles del voltant de les Gavarres, i també a dintre del massís hi havia colles de caramellaires. N'he trobat testimonis en molts llocs: Santa Cristina d'Aro, Romanyà de la Selva, Llofriu, Cassà de la Selva, la Bisbal, Campdorà, Celrà... En la majoria dels casos els caramellaires eren homes que anaven a cantar de casa en casa amb un cistell per la recapta. S'acompanyaven amb el pandero. Irene Rocas (Llofriu) en descriu l'arribada a les cases:

Com que és de nit, un dels cantaires que porta la cistella lligada dalt d'un bastó l'apropa a la finestra on dormen els amos de la casa i amb veu estafeta pregunta: Mestressa, cantarem o si? Llavors els de dintre contesten "Canteu". I comensen llurs cansóns regularment acompanyades d'una pandereta⁸⁸.

Quan arribaven a les cases canten una caramella d'arribada. Quan marxen, la de marxada. Els caramellaires no només cantaven caramelles, sinó també goigs, corrandes i balades. Sovint improvisaven corrandes que al·ludien als personatges de la casa, sobretot les noies. I a vegades, com al barri d'Esclet a Cassà de la Selva, la colla cantava composicions pròpies.

Les caramelles i els goigs estan estretament lligats. Un dels entrevistats, Lluís Boadas de Romanyà de la Selva (1929), ens afirma que *"goigs i caramelles, són el mateix..."*. Els Goigs són cançons religioses i populars. Veneren els àngels, la verge Maria i els sants locals.⁸⁹ Formulen peticions a Déu per ajudar la gent del poble. En general no estan adreçades directament a Déu però les súpliques estan dirigides als sants locals.

Els goigs eren molt populars i estan molt vinculats amb l'història local de veïnats i ermites. Avui dia encara es canten els goigs locals en algunes esglésies. La gent els recorda amb nostàlgia i fa col·lecció de làmines de goigs.

Al veïnat d'Esclet a Cassà de la Selva es cantaven els goigs de Sant Vicenç. En Lluís Carbó (1922), cantant de la colla de caramellaires "Els Tranquils" del veïnat d'Esclet recorda que el *Goig de Sant Vicenç*, es cantava a l'església amb el rector. És un dels goigs que va apuntar a la seva "llibreta de Goigs i Cobles..." escrita a mà a l'any l'any 1939.⁹⁰ Hi trobem goigs, caramelles i cobles (era un altre nom per caramelles).

⁸⁷ AMADES, Joan (1950-1951).

⁸⁸ A l'any 1939 Irene Rocas recull caramelles i els envia als seus nebots Ernest i Catalina. c.

⁸⁹ N'hi ha goigs més moderns que son més profans com el **Goig de les botifarres** cantat per Martí Tauler de Palamós en AMADES, Joan (1950-1951).

⁹⁰ Les llibretes estan a l'ACS però Mireia Mena va ser tan amable de deixar-me el seu exemplar fotocopiats.

**Angel de la guardia nostra
Fou amb lo gran Sn. Benet
Tot aquest veïnat d'Esclat
Confia amb la guarda vostra
Vostra amparo s'ens demostra
En tota nesesitat⁹¹**

En Lluís Carbó composava caramelles. Una de les seves composicions es diu "les noves caramelles", amb la tonada de corrandes. Aquestes dos estrofes són molt exemplars del caràcter de les caramelles, marcades per una fusió totalment natural de temes populars i mundans amb d'altres religiosos i celestials⁹². Passa de la galanteria a l'adoració devota sense cap transició:

**Los aucells canten corrandes
amb els seus trinars tan fins,
i els galans i les donzelles
es fan l'amor pels jardins⁹³.**

**I cantem també nosaltres
i amb el cor ple de bondat,
que Jesús sigui la guia
i la pau d'aquest veïnat.**

Els caramellaires eren homes, només homes. A Cassà fins i tot hi havia una dona que anava disfressada d'home, explica Lluís Carbó. Aquesta limitació als homes és un fet habitual a les Gavarres i en les comarques catalanes nord-orientals però és una excepció en l'àrea mediterrània, segons Ayats i Ginesi⁹⁴. El cant col·lectiu en la majoria dels casos, és cosa de dones.

Segons Amades, en el *Costumari A les Gavarres i al Montnegre la fadrinalla havia sortit a cantar les caramelles de Sant Josep*⁹⁵. En el nostre treball de camp, també hem trobat exemples de nens (i nenes) de l'escola que cantaven caramelles. Un grup de noies del barri del Rif (actualment el barri del Convent, a prop de les Gavarres) a de l'Empordà, per exemple, anava a cantar als masos i a la rectoria de Sant Pol de la Bisbal⁹⁶.

⁹¹ Annex enregistrament en vídeo n° 1.

⁹² A mi com a belga flamenca, aquesta barreja sempre em sorprèn i m'entendreix. Al nord d'Europa tenim un dualisme molt agut: o és popular o és religiós. Cantar una frase com *la virgen lava pañales* és impensable.

⁹³ Annex enregistraments vídeos n° 5.

⁹⁴ AYATS, Jaume (2005).

⁹⁵ AMADES, Joan (1950).

⁹⁶ MER, Maite (2011).

Una d'elles, Remei Maruny explica en una entrevista de Maite Mer que varen aprendre les cançons del *senyor Grauet* (Grau Maruny), mestre a l'escola, i de la seva filla, Pilar, que era una dels cantants. *Vam anar a cantar a Sant Pol a casa del capellà i ens diu: Tothom vé i es diu que parlen de nostru Senyor però m'enganyen i no parlen de res i vam dir Si sí, nosaltres sí". I ens vam posar a cantar. Es va quedar una mica content, es veu...*

La lletra de la caramella parla de nenes hermoses que van cantant i tocant la pandereta per les Gavarres:

***Per dalt de les muntanyes
se oyen cants de amor,
a dintre les Gavarres
bressol del redemptor***

***Escolteu nenes hermoses
quan les flautes van trinant
repicant la pandereta
i els cistells van bellugant***

***Escolteu una paraula
la que us donarà millor,
demà al mig la llum del dia
li's donarem un petó
si un petó.***

***Deu-nos ous i botifarres
o una botella de vi
o sinó també ens grada
poseu-li algun colomi⁹⁷***

La Pilar Sadurní de Sant Sadurní de l'Heura també recorda anar a cantar caramelles amb els nens de l'escola. *Hi havia un grup de nens i un grup de nenes, anavem per les cases amb la cistella i feiem la competició*, diu el seu home, Josep Follia⁹⁸. Havien après les cançons de partitures i encara les recorden.

Així doncs, eren colles de nens o de fadrins, que cantaven les caramelles. Els fadrins de la colla *Els Tranquils* de Cassà, tots "*joves i gentils*" tenien en Lluís com primer cantant, i a més a més ell tocava el pandero, amb una tècnica bastant espectacular. Ell cantava les estrofes i els altres responien tots a una veu. El fet de que els homes a Cassà, però també a altres pobles (com Romanyà de la Selva) s'acompanyen amb un pandero és sorprenent. L'ús d'aquest instrument sol ser exclusivament femení a la resta de la península.

⁹⁷ Annex enregistraments sonors n°1. c.

⁹⁸ Entrevista annex enregistraments en vídeo n° 10.

En Lluís Boadas de Romanyà de la Selva (1929) també tocava el pandero amb el grup de caramellaires de Romanyà⁹⁹. Explica que a Romanyà “*quan marxàvem també cantàvem*”. En les caramelles de marxada, si la rebuda no havia sigut bona o *els ous recaptats eren covats*, els caramellaires eren durs amb els amos de la casa visitada:

A la gent d'aquesta casa

Bona nit que deu us do

a l'amo i a la mestressa

però a la(nom d'una noia) no/ però en els tacaños no

En Lluís Carbó ens explica una anècdota divertida respecte al mal geni dels caramellaires. “*En un mas, nosaltres no, però d'altres [caramellaires] van tirar una carreta a la bassa. Els amos pensaven que s'els hi havia robat però quan varen buidar la bassa la van trobar!*”.

⁹⁹ Annex enregistraments sonors nº 11.

Lluís Carbó i Eloi Madrià, el 6 de juny 2015 a casa d'en Lluís.

LLUÍS CARBÓ (1929)

Barrí d'Esclet (Cassà de la Selva)

En Lluís té 93 anys i una memòria increïblement viva. Parla de corriols, dels bolets i dels ocells de les Gavarres amb molta tendresa. Fa uns anys ja, vaig gravar la seva interpretació meravellosa del *Cant dels Ocells amb pandero*¹⁰⁰. El seu pare era carboner. La mare cuinava molt bé i feia àpats pels caçadors i els jornalers que venien del bosc. En Lluís recorda que cantaven.

Pel seu grup de caramellaires, *Els Tranquils*, composava cançons. En aquestes Coblas de la colla de Cassà, descriu tots els membres de la seva colla, amb en Lluís, que toca el pandero, al davant.¹⁰¹

***Una colla n'hem formada
per 'quests voltants de Cassà,
sis fadrins de l'encontrada
de lo més tranquil que hi ha.***

...

***Aquell que porta el pandero
i el veureu sempre a davant,
li agrada molt el xarel·lo
i sempre està xerricant.***

...

Em diu que hi ha una cançó sobre el *Pi gros d'en Mercader*, un arbre llegendari al costat de la riera la Verneda¹⁰². Me la va apuntar en un tovalló però després dubtava; no sap si era un conte o una

¹⁰⁰ Annex enregistraments sonors nº 10.

¹⁰¹ *Els Tranquils* també és el nom d'una colla de caramellaires de Reus.

¹⁰² Annex lletres i annex vídeos nº 3.

cançó. La va sentir del pare i de l'oncle quan anaven per la muntanya. Era molt llarga, la cançó, amb moltes estrofes, parlava de la guerra dels carlins. Aquí un fragment:

El Pi gros d'en Mercader¹⁰³

***Tot pujant per les muntanyes
Una cançó us cantaré
Passant per les passeres
Hi ha el pi gros d'en Mercader***

***Sota aquell pi centenari
Ens pararem a esmorzar
Quan desaparavam la taula
Un personatge arribà***

***Duia un cavall blanc i negre
Venia de La Bisbal
semblava un llenyataire
puig portava una destrat***

***he calvalcat moltes hores
per arribar fins aquí
per complir una mandansa
de venir a tallar aquest pi***

La colla *Els Tranquils* no dissimulava les males intencions a la marxada. Quan no havien recaptat el que esperaven, expressava explícitament les seves males intencions :

***A la gent d'aquesta casa
mala nit que Déu els do,
la mestressa la verola
i l'amo el xarmpió.***

¹⁰³ Lluís Boada Sais (1929 Romanyà de la Selva) també m'ha parlat d'arbres llegendaris. Em va ensenyar un retall d'un diari amb el poema de Lluís Barceló ***El suro gros de Romanyà***. *Aquest suro era tan gran que 4 homes jugaven a la botifarra sentats a la soca*, em diu. També hi havia el Pi de Can Salvador i el suro de la bellofa, que tenia una panxa. Però no se'n recorda si hi havia cançons que parlaven d'aquests arbres. "Segurament n'hi havien". Entrevista enregistrament n^o.

***A la gent d'aquesta casa
si els hi ha recat un ou,
totes les gallines mortes
la mestressa a baix del pou¹⁰⁴.***

Els caramellaires del barri d'Esclet cantaven també "goigs satírics", que fan paròdia de l'estil dels goigs, tot i que els cantadors en deien goigs. Un d'aquests és el Goig de Sant Joan de l'Erm:

***El rector de Ceret
una se n'ha pensada
d'anar a l'Empordà
i a llogar criada
Ay, a llogar criada***

***Quan n'es pel camí
Una s'ha econtrada
Tractaren de Preu
Y en quedà llogada
Ay, en quedà llogada***

***Que n'irem a sopar
A l'hostal de la cabra
Diu a l'hostalé
Que en tens per soparne
Ay, Que en tens per soparne***

***L'ostalé respon
Ous y cansalada
Y també en tenim
Alguna arengada
Ay, Alguna arengada¹⁰⁵***

....

I continua la història... A la nit, el rector baixa per donar sopar al pobre ruc, oblidat pel rector que només pensava en la criada... *El ruc se'n posà a bramane. N'es burni d'un ull y coix d'una cama.* Després comença la part de la cançó que fa paròdia dels goigs, cridant al Sant per venir a fer un miracle i salvar al ruc. Quan en Lluís em va cantar la cançó, es va parar un moment al mig i va dir: *"I aquí s'encomana a Sant Joan"*:

¹⁰⁴ A la gent d'aquesta casa blog Cançons i Músiques dels Avis.

¹⁰⁵ Annex Vídeos nº 2.

Ay Sant Joan de l'Erm
Vos que en feu miracles
Si en cureu el ruc
Vos faré un retaula
Ay, Vos faré un retaula

Tenim un altre goig satíric que es cantava l'ermita de Santa Llúcia de l'Arboç, a 1km de Sant Pol de la Bisbal. Víctor Peya de la Bisbal explica que s'hi feia una aplec en honor de Sant Badiri,¹⁰⁶ i s'hi cantava els Goigs de Sant Baldiri amb aire de sardana i unes lletres irreverents:

San Baldiri no té ciri
Per anar a la processó;
L'escolà li va al darrera
Amb el mànec del bastó
...
Santa Llúcia i Sant Baldiri
S'han trobat per un camí,
Santa Llúcia diu que no,
Sant Baldiri diu que sí!¹⁰⁷

5.2 Puputells de Campdorà

Després de cantar fèiem una berenada a la Font Picant amb els ous recaptats, explica Lluís Boadas de Romanyà de la Selva. Hi ha una llegenda a Sant Daniel que parla d'aquesta costum:

Fa molts anys els caramellaires anaven el dilluns de Pasqua a fer una truitada al bosc amb els ous que havien recaptat a les masies. Un any, mentre els de Campdorà feien la truitada, una puput es va posar entre les branques d'una alzina. «Puput, puput», va començar a cantar. I els de Campdorà, en sentir-la, van començar a dir: «No put, no put, aquesta truita, que els ous eren molt frescos!»¹⁰⁸. El cas és que, com que no tenien bona fama, la gent de Sant Daniel i dels altres pobles veïns cantava aquesta cançó a la gent de Campdorà.¹⁰⁹

Puputells de Campdorà
si en sou gent de mala vida;
me n'han robat el magai
que el tenia a la vinya.

¹⁰⁶ Sant Baldiri era el patró dels tapers, molt popular a la zona. A l'ermita de Sant Pol de la Bisbal, es cantaven el goigs Santa Llúcia i Sant Baldiri. Maite Mer va transcriure la partitura del Goig: MER, Maite (2011).

¹⁰⁷ MARUJA, Arnau (1980).

¹⁰⁸ Lluís Barceló (AMP) va anotar una rondalla que també parla d'un puput dient no puc, no puc. Hi ha moltes frases populars per imitar els cants dels diferents ocells. recollides per VERDAGUER, Jacint (1933).

¹⁰⁹ CORTADELLAS, Xavier (1996).

***Si no em torneu el magai,
en donc part a la Justícia.
El tràmec n'era encerat
i el mànec n'era d'alzina.***

***Puputells de Campdorà,
torneu-me'l, que el necessito;
i si no me'l torneu, ja us dic
que en faig part a la Justícia.***

Aquesta cançó la va recollir el poeta i músic mossèn Camil Geis als anys 1920 a Sant Daniel¹¹⁰. La cantaven també a Celrà, on parlaven de “puputaires” en lloc de puputells. I a Cassà *Els Tranquils* cantaven ***el magall me l'han robat***¹¹¹, una altre versió d'aquesta cançó, en veïnats poc amistosos.

***El magall l'an robat
el magall l'an robat
que el tenia a la vinya
que el tenia a la vinya.***

***Si no en torneu el magall,
Si no en torneu el magall
me valdré de la justícia
me valdré de la justícia***

***si la justícia no hi val
si la justícia no hi val
valgam la Verge Maria
valgam la Verge Maria (o també: valgam un bastó d'alsina).***

Un magall és un espècie de piotxa per treballar a la vinya. A la variant de Sant Daniel el mànec del magall és fet d'alzina. A Cassà hi apareix un bastó d'alzina. Aquestes informacions ens diuen molt sobre la vida a l'època. Veiem que hi havia vinyes a Sant Daniel, a Cassà i a Celrà. També descobrim que les eines tenien molt de valor pels pagesos i quan eren fetes d'alzina encara més.

Hi ha pobles on la tradició de cantar caramelles encara és molt viva avui dia. A Súria, la *capital de les caramelles* hi ha trobades massives de colles de caramellaires i s'hi respira una gran afició. A les nostres contrades s'ha perdut molt aquesta tradició, tot i que hi ha iniciatives locals per recuperar-la.

¹¹⁰ GEIS, Camil (1984).

¹¹¹ Lletra de la llibreta d'en Lluís Carbó. Gravació blog Cançons i Músiques dels Avis.

Com se perden les costums boniques! Tot es odi i rencor! va escriure Irene Rocas a l'any 1939 al final del seu recull de caramelles en un moment històric.¹¹² Mes que mai les caramelles representaven la germanor, l'harmonia i la devoció.

¹¹² Fons Família Fina-Rocas. Pels apunts al dietari de Irene Rocas al juliol 1939 sabem que va escriure el recull en aquest any.

6. LES DONES

Durant la meua recerca em vaig trobar amb moltes dones. Dones que canten i dones que recopilen cançons i que s'afanyen a recuperar la tradició. Així que vaig decidir de dedicar aquest últim capítol a les dones de les Gavarres.

6.1 Les fadrines a la font

Les fadrines, les noies joves que encara viuen a casa dels pares, són molt ben representades al cançoner. Ajuden amb les feines domèstiques. Sovint fan les tasques més pesades com treballar a l'hort, anar a buscar aigua a la font, rentar la bugada al riu, anar amb el matxo (el burro) al molí per moldre el gra i fer pa¹¹³. Aquests treballs els hi permetia sortir de casa i escapar per un moment de la mirada vigilant de les mares... Els fadrins i les fadrines es trobaven molt poc però el gran moment de trobada era la festa del poble, quan anaven a ballar i potser trobaven parella.

Pilar Avellí de Fitor va cantar la cançó ***Els fadrinets de Sant Pol***, amb una melodia preciosa a Irene Rocas a principis del segle XX.¹¹⁴ És una adaptació de la cançó *Els fadrinets de San Boi*.¹¹⁵ A Fitor han adaptat la lletra i canten sobre els fadrinets de Sant Pol de la Bisbal, un veïnat connectat amb Fitor per un camí de muntanya. La cançó parla del costum segons el qual els fadrins regalaven un ram a la noia amb qui ballaven a la festa. Els de Sant Pol, segons cantaven a Fitor, no es gastaven molts diners.

Segurament hi havia molta rivalitat també entre els pobles gavarrencs.¹¹⁶

Irene Rocas va recollir també la cançó ***Matona tanca per hora*** amb una melodia preciosa¹¹⁷. La va cantar Genoveva Sagrera de Llofriu. La cançó parla d'una noia, Matona que ha d'anar portar el dinar els fadrins que estan treballant a la vinya.

Varies cançons d'amor parlen de noies a l'hort. Lluís Barceló va recollir aquesta a Palamós:

Un jorn la vaig trobar

Qu'era a l'hort tota sola

Hi regava les flors,

Les flors i les violes

¹¹³ Hi havia molts molins per les Gavarres, encara en queden uns quants com el molí d'en Ribes i el molí d'en Frigola.

¹¹⁴ AMP Fons Família Rocas caixa 592. Partitura n° 6 (annex).

¹¹⁵ Amades, en el Costumari, diu que *Els fadrinets de Sant Boi* era una cançó relacionada al ritus de maig. Descriu com la *fadrinalla* anava a cercar l'arbre de maig guiada per un flabiolaire. Una altre versió està recollida a l'Escala en MASSOT, Josep (2000). part. n° 13 (annex).

¹¹⁶ Un altre exemple és la caramella *Puputells de Campdorà*. part. n^a.

¹¹⁷ AMP Fons Família Rocas caixa 592. Partitura (i lletra) n° 9 (annex).

***l'amor
es per ella, la pena
i per mi el dolor***

A l'inventari del Cançoner popular vaig trobar aquesta cançó molt antiga recollida a Palamós¹¹⁸.

***Sempre nestig pensant
Cuant lencontrare sola
I un dia vax sabe
Que estava sola dins lorta***

Altres cançons parlen de les aventures de les fadrines quan van al riu. Una d'elles, molt coneguda a tots els pobles de les Gavarres, és ***la fadrina va a la font***. És una cançó del compositor Apel·les Mestres (1854-1936). Relata la trobada d'una fadrina amb un moliner i les excuses que s'inventa per dissimular-ho davant dels seus pares. Quimeta Parals de Sant Climent de Peralta insisteix que cantava la cançó amb una "padrina" com a protagonista, en lloc d'una fadrina. Els alumnes de l'Institut de La Bisbal van recollir aquesta lletra¹¹⁹:

***La fadrina va a la font
a buscar un cantiret d'aigua,
refilant com un ocell
i saltant com una daina.***

Tralaralà, rala, rala, rala, ra, tralaralà.

***En arribar prop de la font¹²⁰,
trobà algú que l'esperava.
Era el fill del moliner
que li fa la mitja rialla.***

Tralaralà, rala, rala, rala, ra, tralaralà.

***Si tu em dones un clavell,
jo te'n donaré un altre.
Si tu em feies un petó,
jo te'n donaria quatre.***

¹¹⁸ MASSOT, Josep (1994) Per l'ortografia la podem datar al segle XIX. No vaig trobar la partitura.

¹¹⁹ *Recull de cançons, refranys i dites populars del Baix Empordà* IES la Bisbal.

¹²⁰ En Joan Camos de Sant Daniel (nascut a Serrià de Ter) canta una versió lleugerament diferent però molt semblant. Aquí és la mare que interroga a la fadrina. Annex enregistraments sonors nº 32.

Tralaralà, ...

**Quan arriba a casa seva,
li pregunta així son pare:**

- **Molt trigaves a tornar.**
- **És la font que apenes raja.**

Tralaralà, ...

- **Que despentinada vas!**
- **És que el vent m'escabellava.**
- **Que enfarinada vas!**
- **És la pols que aixeca l'aire.**

Tralaralà, ...

- **Jo no veig que faci vent
ni que aixequi pols tan blanca.**
- **Aquí dalt potser no,
allà baix fa un altre oratge.**

Tralaralà,...

Moltes cançons parlen de dones que estan rentant la roba al riu. Segons Amades, aquesta tradició de cançons de bugada és molt antiga i relacionada amb *velles danses dedicades a les divinitats fluvials portadores de la fecunditat amb la prodigialitat de llurs aigües!*¹²¹

Les dones utilitzaven un picador per donar cops a la roba. És una pala de fusta amb un mànec per picar la roba. Aquesta activitat prenia molt de temps i donava per parlar, per xafardejar i per cantar al ritme del picador.

**Les dones, al rentador
elles prou s'hi diverteixen
emprò, quan elles renyeixen
s'hi fan amb el picador**¹²²

Hi ha una cançó recollida a Palamós a l'Obra del Cançoner que parla d'una fadrina que va a rentar la roba. Aguiló hi posa el títol **Les calces del traginer**. Comença així:

¹²¹ AMADES, Joan (1950-1951). No sé si Amades basa la seva interpretació en documents o fins a quin punt deixa parlar la seva imaginació. Diu que ha trobat *restes desdibuixades de danses de rentadores soles, fetes a voltes lleugeres de roba...*

¹²² GRIERA, Antoni (1928).

El dilluns al demeti
Que es principi de senmana
Agafa lo picador
Sen va á renta la bugada¹²³

En una versió recollida a Girona en el mateix volum del Cançoner la fadrina s'afanya per llevar-se abans de la seva mare per anar al rentador.

m'aixeco de bon mati
primer que la meua mare

En el cançoner del segle XIX hi ha moltes cançons narratives. Abunden les cançons de fadrines que van al riu i es troben el seu galant quan estan rentant la roba. Molt sovint és el lloc on són raptades, contra la seva voluntat o amb consentiment (però després ve el ressentiment). **A on és la Pepa**, molt popular a la zona de les Gavarres (i a tota Catalunya) és una d'elles¹²⁴. Una altra és una balada cantada per Lluís Carbó (Cassà de la Selva).

Es diu **la dama d'Alió**¹²⁵:

Sota el pont d'Alió
la lluna hi clarejava
ai clarejava, no
Catarina rentava
l'amor

Passaren tres ...(galants?)
tots la festejaven
i el més petit de tots

...

No se'n recorda del tot. Cançons tràgiques de dones infideles, deshonrades, raptades, violades o matades n'hi ha moltes. Al Faro Bisbalenc, *periodico semanal científico, literario y de moda*¹²⁶, escrit en castellà, vaig trobar una cançó popular recollida de boca d'una pastora de la Vall d'Aro a la "sección literaria" d'un exemplar de l'any 1866. Parla d'una minyona *robada* pels miquelets d'Antonya. Els Miquelets eren una milícia paramilitar reclutada per la corona d'Aragó als segles XVII-XIX. Està composada en forma de diàleg entre la minyona i el seu amant, el miquelet. Ella esta arrepenida d'haver seguit el seu galant i, tota trista, com la Pepa de l'altre cançó, pensa en la seva mare amb gran dolor:

¹²³ MASSOT, Josep (1994). Cançó coneguda també com *la noia i el traginer* (GRFO, 2002) En la versió recollida per Verdaguer la noia li pregunta al traginer si vol deixar-li les calces. Les versions més atrevides es cantaven per carnaval.

¹²⁴ També coneguda amb altres títols: *a la torre xica, la Pepa galan o La Bepa*. Annèx partitures nº 22.

¹²⁵ També coneguda com la *dama d'Olion*, recollida per MASSOT Josep (2000).

¹²⁶ **El Faro Bisbalense** núm. 38, 11 de març de 1866.

*L' hora n' es arribada,
"Qui t' en consolarà!..."*

*En lo plá de Girona
Una minyona hi há:
Jo vull dirne al seu pare
Si me la 'n vol donà;
Jo la 'n faré robà:
Pe'ls miquelets d'Antyona
La'n faré aná á cercà.*

L' hora n' es arribada,...

*Rosa plegau la roba,
Que es hora de marxá.
La roba n' es plegada,
Plegada n' es temps há.
Los guants y las manilles
Tot amanit està.
Donchs, apresseu, Roseta,
Que 'ns deuen esperar.*

*L' hora n' es arribada,...*¹²⁷

Al blog *Cançons i Músiques dels avis* hi ha una altre versió de la cançó dels Miquelets cantada per una dona nascuda a Oix.

6.2 El passa farines

A les Gavarres hi havia molts molins. Segons Amades, els molins eren -igual que els rius- llocs de trobada on les dones cantaven i feien ballades¹²⁸. Les cançons de moldre són sempre alegres i es canten amb aire de dansa. Una cançó de molí que va recollir Amades al Pla de Bages es titula **La filla d'un pobre home**. Vam trobar una versió lleugerament diferent, recollida per Irene Rocas a Llofriu¹²⁹.

¹²⁷ Lletra sencera a l'annex lletres.

¹²⁸ AMADES, Joan (1950-1951).

¹²⁹ AMP fons de la família Rocas caixa 592. De la part fonètica hi ha també la partitura (partitura nº 3-annex); Aquí escriu *zig zag i cug zig cug zag en lloc de cutsi-cutsà*. Li posa el títol "ressonament" (o responament?).

**La bella d'un pobroma
s'han lleba l demati
n agafa l sac i l asa
s hen ba cap al muli
que la sic-sic-sic
que la sac-sac-sac
que la buturmè!
lumfarara tururu tururà
cutsi-cutsà qui vol molra mulrarà
cutsi-cutsa qui vol molra mulrarà**

El que és diferent és la part rítmica amb les paraules sonores. Amades recull dues versions, una amb **digodí digodà** i una amb **tiririnc ti diridí** però a Llofriu és **sic-sic-sic/sac-sac-sac**. Aquest ressonament com ho anomena Irene Rocas, relaciona la cançó amb un altre cançó que es diu **Zic-zac** (cançó de passa-farines), citada per Antoni Griera en un article al Butlletí de dialectologia a l'any 1929¹³⁰. L'autor de l'article comenta que el passa farines o sedàs era una eina amb una tela per passar la farina i que el *Zic-zac és un ballet conegut pel passa farines... El ballador i la balladora es donen les mans i van cantant:*

**Zic-zac
Zic-zac
Passa-farines
Passa-farines;
Zic-zac
Passa-farines
dins d'un sac**

Potser el *sic sic sic sac sac sac* és com el *zic zac*, el só doncs de pastar (o fer pa), utilitzant el pas-safarines, que és un estri per passar la farina que s'ha de moure als costats... *el passar la farina i el pastar eren dues feines difícils que havien d'aprendre les noies abans de casar-se... [a Llofriu] Diu que, si no canten, el pa fa flors o no lleva*. A cada poble les dones cantaven cançons diferents per fer pa (o pastar). Aquesta és de la Selva:

**Maria sé que has pastat
i no m'has fet una coca;
El vespre ja et vindré a veure
Amb el cigar a la boca**

¹³⁰ GRIERA, Antoni (1928) Com que l'autor d'aquest article coneixia a Irene Rocas i col·laborava amb ella, podem sospitar que li va passar la mateixa Irene Rocas també aquesta cançó.

I a Llofriu les relacions entre homes i dones es comentaven cantant:

***Fes-la ballar la teva dona
Fes-la ballar dins d'un sedàs
Quan te la daven no la volies;
Ara la vols i no l'hauràs¹³¹***

Al mateix article trobem cançons de nens sobre el mateix tema.

***Canteu canteu ninetes
no feu el vergonyós,
que quan passeu farina
canteu per més de dos***

A l'article també s'esmenta la cançó que parla de la pastera, que era el moble per fer pa¹³². A la Bisbal es cantava aquest variant:

***ABC
La pastera ja la sé
si hi ha pa m'el menjaré
si ho ha coca la deixaré
si el pare m'hi atrapa
fugiré com una rata;
si el pare no m'hi vol
fugiré com un cargol***

A Cassà un altre variant:

***Si hi ha pa blanc m'el menjaré
Si és ros el deixaré
Si hi ha coca, per la boca***

Si la mare m'hi atrapa

...

¹³¹ Feu la ballar, la dona també es diu en la corrandà "aquí dalt de la muntanya" versió de Torroella. MASSOT, Josep (1999). Partitura nº 18 (annex).

¹³² A casa d'en Salvador, *Can Marco del Clot*, al mig del bosc (pujant per la Carretera dels Àngels) vaig admirar una pastera preciosa que encara està a la cuina, encara que ja no es fa servir. A Cassà al barri Verneda a *Casa Nova d'en Arbres* també queda una pastera preciosa, que feia servei fins fa poc.

Irene Rocas, l'any 1932. AMP. Fons Família Bassa Rocas.

IRENE ROCAS (1861-1947) I GRÀCIA BASSA (1883-1961)

Llofriu

Les "cansons" de Llofriu a l'inventari de l'arxiu d'etnografia són recollides per Irene Rocas¹³³. Irene Rocas va nèixer a Llofriu, es va casar amb l'indià Joan Bassa i va tenir 9 fills. Va anar a les amèriques però quan es mor el seu marit torna a l'Empordà. Les seves inquietuds intel·lectuals i vocació humanística la van portar a recollir les savieses populars de Llofriu i els pobles del voltant, com Fitor i Regencós. Amb els estudis primaris, va ser en gran part autodidacta. Irene Rocas va fer una labor important recollint vocabulari, frases i refranys del dialecte local. Va col·laborar al Diccionari Català-Valencià-Balear. Antoni Alcover la tenia a dalt de la seva llista de *col·laboradors amb poca son*. A part d'aquesta feina lexicogràfica, va recollir una gran quantitat de cançons populars, corrandes i caramelles i les va enviar a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya.

A l'Arxiu de Palafrugell es pot consultar diferents reculls seus de cançons amb lletres i algunes també amb partitures recollides als pobles del voltant de Llofriu, on vivia¹³⁴. Al llibret de partitures apunta que les cançons li varen ser cantades per una dona de Llofriu, Genoveva Sagrera i una altre de Fitor, Pilar Avellí. Les caixes de l'arxiu no estan datades però pels comentaris al seu dietari es pot concloure que va anotar aquestes cançons entre 1916 i 1917¹³⁵. Al mateix dietari anota que a l'any 1939 està fent un recull de caramelles i cançons (moltes són les mateixes) pels seus nebots Ernest i Catalina. Hi ha 12 partitures¹³⁶. Algunes són cançons de nadal i d'altres cançons populars com ***A París hi ha una dama, La porquerola, Els segadors, Matona tanca per hora i A l'horta del meu pare.***

¹³³ CARRERAS, Tomás (1941).

¹³⁴ AMP fons de la família Rocas caixa 592. Fons Fina-Bassa caixa 653.

¹³⁵ CURBET, Jordi i PILAR, Maria (2009). *Som escrit una pila de cansons populars per l'Arxiu*, escriu Irene Rocas al dietari al desembre 1916. Al gener 1917 observa que ha enviat uns 100 cançons i 150 corrandes (!).

¹³⁶ Partitures nº 2 a 9.

**A l'horta del meu pare
si ni havia un pi
Les branques son de plata
La soca d'or molt fi**

**sum se ming clum
que més ai
se ming clena mes ai
se ming clung patatena clung**

La part sonora fa pensar que era una cançó de fer feina. Segons el recull dels alumnes de l'IES La Bisbal seria una cançó d'espellonar¹³⁷, segons Amades una cançó de sembrar. *Al seu so s'havia fet un ball rodo de dones soles en ple camp*¹³⁸.

Al recull també hi ha moltes cançons per nens. Són cançons conegudes com **escarbat zum zum, son son vina, la sardana de l'avellana,...**

Moltes de les cançons recollides per Irene Rocas es troben també a l'inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançoner popular de Catalunya¹³⁹. Allà consta que són recollides per Maria Gràcia Bassa (1883-1961), que és la filla de l'Irene Rocas. Gràcia (o Gracieta) va viure entre Llofriu i Buenos Aires i va ser poetessa. Suposo que va ser ella que va enviar el material recollit per la seva mare al Cançoner. Als reculls de Irene Rocas veiem anotacions que diuen *enviado a Mallorca/ enviat a D Toni*. És la mà de la Gràcia?

Retrat de Gracieta Bassa, filla d'Irene Rocas.
Foto Jaume Ferrer Massanet.
AMP. Fons Família Bassa Rocas.

¹³⁷ *Recull de cançons, refranys i dites populars del Baix Empordà* IES la Bisbal. Espellonar és treure el pelló d'un fruit, una activitat que feien tots els veïns ajuntats a principis d'hivern. Un moment ideal per cantar...

¹³⁸ AMADES, Joan (1950-1951).

¹³⁹ MASSOT, Josep (1999).

De totes maneres, Gràcia Bassa (o Gracieta) també va recollir cançons i corrandes pel seu compte¹⁴⁰. A l'inventari de l'arxiu del cançoner hi ha una cançó d'amor recollida per Gràcia Bassa a Sant Climent de Peralta, al bell mig de les Gavarres. Comença així:

***Lluiseta, prenda hermosa
estimada del mèu cor
tens una careta linda
resplandenta mes que l'or***

A part de la seva feina com a folklorista, Gràcia Bassa era escriptora i feminista de la primera onada. Va escriure un article a la revista *Feminal* on explica la seva idea del feminisme, reclamant l'educació i la il·lustració femenina, segurament inspirada per l'exemple de la seva mare que era gairebé autodidacta. Veiem que el feminisme de Gràcia Bassa és un feminisme incipient, marcat per la prudència i la moderació. *Ara bé, tot i la vindicació de formació, ..., Maria Gràcia Bassa no transgredeix en absolut el model domèstic principal i bàsic atribuït a les dones. Així, afirma que «essent el matrimoni la institució moral per excel·lència», cal que el marit, quan arribi cansat del treball al recer de la llar, trobi «una muller senzilla y intel·ligent, uns fills educats, estudiosos, qual primera educació preparés la mare y qual instrucció més avensada la mare conegués perfectament»¹⁴¹.*

6.3 Les noies de...

Entre fadrines, padrines, pastores, pasteres, mares i feministes, encara hem trobat un altra categoria de personatges femenines per les cançons de les Gavarres: les noies. Si el to de les cançons era bastant dramàtic i cavalleresc, al segle XX canvia dràsticament. Ara apareixen cançons alegres i humorístiques amb un aire satíric, que comenten els costums de *les noies*.

En Lluís Bisbe (Celrà, 1926) cantava una cançó de jove al seu poble. Recorda que la entonaven quan anava amb els amics a fer excursions al riu.

***Les noies de Celrà
Totes van a pixar al riu
I les de Bordils es queixen
que l'aigua sembla lleixiu***

zumnana zumna zumnana na...¹⁴²

La tornada *zumnanana* era una fórmula per lligar diferents estrofes improvisades. El cantant afirma que es cantava moltes cançons amb aquesta tornada. Aquest tema l'he trobat en altres pobles, cada vegada amb lletres adaptades a la localitat i els pobles veïns, amb lletres atrevides.

¹⁴⁰ BASSA, Gracia (1915).

¹⁴¹ PALAU, Montserrat (2012).

¹⁴² Annex enregistraments sonors nº 18.

La cançó de *les noies* es canta amb adaptacions a *la carta* al nord de Catalunya (Garrotxa, Ripollès, Cerdanya) i fins a Mallorca. La fórmula més comuna per la primera frase és la de *[les nenes de ...] són guapes/poques i ballen bé*. La cançó es fa servir entre pobles veïns que tenien les seves rivalitats. A Palafrugell cantaven:

***Les noies de la Bisbal
Sembren nenes del teatre
Però a l'hora de la veritat
Són com les del '64***¹⁴³

Esteve Ferrer (Palafrugell, 1933), fill del flequer "en Baldiri", recorda la versió de Llagostera¹⁴⁴. La va aprendre als anys 1960 del seu veí Emilio que era de Llagostera i va venir a viure a Montras.

***Les noies de Llagostera
son guapes i ballen bé
se'n van a les banyes loques
a rentar-se el pixaner***

***En canvi les de Cassà-à
quan no tenen res a fer
per 5 cèntims se remanguen
i per 10 s'ho deixen fer***

Encara que els pobles estiguin a poca distància física, la melodia és molt variable. Sembla ser que a cada poble hom hi posava la melodia que volia. Esteve Ferrer em toca la versió de Llagostera per exemple acompanyant-se amb la guitarra i m'explica que *això es toca amb els acords de Aigua Xelida*¹⁴⁵...

Està recollida per l'Obra del Cançoner Popular a l'any 1927 amb el títol *Corrandes recollides a Sant Feliu de Guíxols*. Aquí el tema de les nenes s'ha barrejat amb una altre cançó molt popular a la costa, la *cançó de remar*. És una cançó que cantaven els pescadors dels pobles del Maresma fins al Cap de Creus. Igual que la cançó de les nenes, la *cançó de remar* expressa les rivalitats entre pobles, en aquest cas són els pobles de mar. Hi ha una tercera cançó barrejada. La frase *una arruga al ventre ve de la corrandà una vella en tinc a casa*¹⁴⁶.

¹⁴⁰ BASSA, Gracia (1915).

¹⁴³ El '64 era una casa de prostitutes de Palafrugell. Gispert canta la corrandà *allà a dalt de l'arbre* amb la mateixa melodia. Entrevistes i enregistraments no editats de la recerca a Torroella de Montgrí i el Baix Ter a l'any 2000 per Jaume Ayats i Giovanni Ginesi. CDM. Annex enregistraments sonors n° 1.

¹⁴⁴ Annex enregistraments sonors. n° 41.

¹⁴⁵ Havanera molt popular.

¹⁴⁶ La vaig enregistrar a Sant Sadurní de l'Heura per boca de Josep Follia. Annex enregistraments sonors n° 16.

***A Tossa són bastinals
que donen bastina als frares
A Sant Feliu son ganxons,
Palamós i la vall d'Aro...***

***...Les noies de San Feliu
Son poques i ballen bé
Tenen una arruga al ventre
com la manxa d'un ferrer¹⁴⁷...***

6.4 Isabel Vilà i el foc de La Bisbal

Isabel Vilà (Calonge, 1843-1896) era filla d'un taper de Calonge, però de petita, la seva família se'n va anar a viure a Llagostera. És considerada la primera sindicalista catalana¹⁴⁸. Va lluitar pels drets dels tapers i la jornada de 5 hores pels infants.

La *Isabel cinc hores* va tenir un paper important en el Foc de la Bisbal, episodi històric en què els federals republicans es van aixecar contra les tropes del governador militar de Girona. El 6 d'octubre de 1869, la Isabel va caminar 8 hores, creuant les Gavarres de Llagostera a la Bisbal per curar els republicans ferits. Avui dia encara es fa una marxa de Llagostera a la Bisbal el dia 6 d'octubre per commemorar els fets històrics. A la caminada es canta:

***Cançó d'Isabel Vilà
No hi ha dones al món
com les de Llagostera,
que pels republicans
varen portar bandera.***

***No hi ha dones al món
com la Isabel Cinc Hores,
que pels republicans
va caminar vuit hores.***

***Oi-dà, oi-dà,
com la Isabel no n'hi ha.
Oi-dà, oi-dà,
com la Isabel no n'hi ha!¹⁴⁹***

¹⁴⁷ MASSOT, Josep (1999). També MASSOT, Josep (2010). partitura nº 15.

¹⁴⁸ En el segle XIX, fins que les màquines no són d'ús freqüent, la incidència femenina a l'indústria surera és menor, però la implantació de la maquinària representà un increment de la presència femenina a les fàbriques, cobrant un sou inferior al dels treballadors masculins.

¹⁴⁹ Blog *Cançons i Músiques dels Avis*.

Com observa Maite Mer en el seu estudi, hi ha una relació directa entre la cançó del Foc de la Bisbal i la cançó d'Isabel Vilà. Gràcies a ella vaig descobrir que la cançó d'Isabel es canta amb la melodia de la sardana *El foc de La Bisbal*. El músic Antoni Mas va cantar la cançó d'Isabel Vilà en el musical de Toni Strubell també amb aquesta melodia.¹⁵⁰ Anna Costals, en el seu doctorat sobre Pep Ventura¹⁵¹ va descobrir que la sardana llarga *El foc de La Bisbal*, arrangada pel bisbalenc Josep Canet conté fragments de la cançó del 6 d'octubre que també han sobreviscut en la sardana *Can Can* de Pep Ventura.

El foc de La Bisbal
Som fills de La Bisbal

Tots cinch que l'hem dictada;
Parlem ab cor lealt:
no són pas get de lletra,
Y no volem cap mal.
Oydà!-prou ja...
Y aqui posem las firmas;

Prou ja...
Que 'l cant ja s'acabá.

Ramon, mestre de casas.
Anton, espardenyer.
Tonet, que n'és pintor.
Peret, aquet taper;
y en Jordi, carrador.

I d'aquesta manera aquest relat va començar amb els tapers i els carradors i també s'acaba amb ells.

¹⁵⁰ Unes dones d'un aplec de Llagostera van passar la lletra a la Maite Mer però no varen cantar.

¹⁵¹ COSTAL, Anna (2008).

7. CONCLUSIÓ

Un dia anava amb l'Eloi, el bosquetà, en el seu 4x4 per un corriol. Surtíem de Cassà de la Selva cap a Casa Nova d'en Arbres i de sobte em va dir *Aquí comencen les Gavarres*. Em va sorprendre. Estàvem entre camps i bosc. *Veus aquest mosaic? Aquest és el que m'agrada tant*, diu l'Eloi. Les Gavarres per ell són un mosaic de bosc i conreus. *S'han de recuperar els conreus també, que són zones on es paren els incendis*.

Les paraules de l'Eloi em venen a la memòria ara que estic conclouent la meua recerca. Sovint he tingut la sensació de quedar-me al marge, sense aconseguir realment endinsar-me al bosc. Tot i així tinc la sensació d'haver pogut acostar-me suficientment com per fer-me una idea de la vida al Massís, i els aires que s'hi cantaven.

Pel que fa al buidatge bibliogràfic, trobava més informació sobre les àrees avui dia més urbanitzades (Palafrugell, Palamós, Girona, ...) al voltant de les muntanyes que no sobre els poblets al mig. Gràcies a la labor d'Irene Rocas tenim molta informació sobre Llofriu. És un poble petit al costat de Palafrugell i és una de les portes de les Gavarres. Ens pot servir com a model pels pobles més petits gavarrencs dels que no tenim tanta informació.

Durant el meu treball de camp veia que molta gent "autòctona" havia anat a viure a les ciutats del voltant. Els vaig visitar i em varen descobrir alguna cançó realment gavarrenca: *l'orellut del Montnegre* (San Mateu del Montnegre), *la Xita Quel* (Sant. Sadurní de l'Heura), *Puputells de Campdorà* (Sant Daniel, Girona), *Los fadrinets de Sant Pol* (Fitor) i *Lluïseta, prenda hermosa* (Sant. Climent de Peralta): una corrandà, un ball, una caramella, una cançó de fadrinets que expresan les rivalitats entre pobles veïns i una cançó d'amor galant. Seria una mostra bastant representativa del material que vaig trobar als pobles. Les cançons de carnaval i de dones són més urbanes.

Després de tant de temps voltant per les Gavarres, avui dia despoblades, m'he construït un retrat bastant colorit de com eren aquestes contrades a partir de les cançons que hi he trobat. Començo al segle XIX, perquè la majoria de les cançons antigues que vaig trobar poden tenir principis molt més abans, però estan recollides en aquesta època.

M'imagino el paisatge de les Gavarres com un mosaic de sureres, vinyes, conreus, ermites, molins, rieres, poblets i masies. Allà al mig del bosc hi vivia una gent valenta, senzilla i treballadora. Tenien respecte per la natura perquè depenien totalment d'ella. No vull romanitzar la vida d'aquella gent, les condicions de vida eren molt dures i les persones entrevistades em varen insistir molt en que hi havia molta misèria.

La gent treballava moltíssim. La feina al camp, al bosc i amb els animals no deixava casi temps per reposar. Les dones feien les feines domèstiques cuidaven els nens i mantenien l'hort. La religió marcava el calendari de l'any. Aquesta religió es vivia d'una manera molt propera, la gent s'ho feia seu. El viatge mes lluny, a part d'anar fins al molí o a la font, era anar a peu a la festa del poble de costat. A les festes no sempre es podien pagar músics, a vegades els balls es cantaven. S'improvisaven moltes corrandes, que es feien servir per expressar la típica rivalitat entre pobles veïns.

Les festes amb els balls eren moments de discontinuïtat en la rutina de la labor i la devoció. Eren celebracions que marcaven el pas del temps. Les festes populars, i sobretot les de la primavera, eren els moments principals de contacte entre gèneres. Les festes de la Pasqua, amb els caramellaires festejant les *donzelles* eren un marc social ideal pels joves que buscaven parella. El carnaval, sobretot als pobles més grans a prop de la costa, i a vegades amb molta picaresca, era un moment en el que es cantava molt. En aquestes corrandes es podia criticar els costums i qüestionar l'ordre tan rígid que regnava la resta de l'any. També era el moment de *mussolejar*: fer broma amb persones de l'altre sexe.¹⁵² Aquest joc entre homes i dones és molt present en els balls de cançons (competició de corrandes). Vaig descobrir que la *borra* a Palamós i la *corra* a Palafrugell eren galops, que es cantaven i es corrien sempre accelerant -més que ballar era una cursa-i que a d'altres pobles com a Sant Sadurní de l'Heura, també corrien les corrandes a l'estil de la Corra.

Aquest dibuix de la societat *Aquí dalt de la muntanya*, rural, tradicional i molt aïllada, es comença a transformar al final del segle XIX, amb la mecanització de l'indústria surera a les fàbriques. Amb la industrialització s'acceleren una serie de processos de canvi social molt profunds: s'introdueixen corrents polítics com el republicanisme, el sindicalisme i el feminisme. Els obrers comencen a allunyar-se del patronalisme i del poder omnipresent de l'Església i en les cançons -corrandes improvisades es nota clarament que la lluita de sexes esdevé un tema molt estrident. Es documenta en la dona un canvi radical i molt ràpid¹⁵³. La cançó de la sindicalista Isabel Vilà és pot ser una cristallització de tots aquests moviments en l'himne d'una dona particular. Per tota Catalunya, es qüestiona l'ordre antic, segurament però més ràpidament als nuclis urbans que no a dintre del massís. Els principis del segle XX són molt moguts per tots aquests canvis i les resistències que es generen al canvi fins que la guerra esclata i ho para tot.

Vaig treballar durant un any, però podria treballar-hi un any més i descobriria moltes més coses. Aquesta feina no s'acaba aquí. Podria localitzar les cançons que no he trobat (però segurament deuen haver existit)? En general vaig trobar més dones que homes que em cantaven. Tenen més memòria, les dones? cantaven més? En Josep Follia de Sant Sadurní de l'Heura pensa que sí, perquè estaven més a casa. *Però al camp, aquell home que estava llaurant, estava cantant*.¹⁵⁴ Però aquestes cançons de feina als camps, de llaurar, de segar o de les feines a la vinya i al bosc (fent llenya o carbó) no les vaig trobar. No vaig trobar ningú que em pogués cantar aquestes tonades¹⁵⁵. També esperava trobar més cançons sobre la natura, tan present en aquesta zona. Els arbres, per exemple, que són els gran protagonistes de les Gavarres. Vaig trobar la cançó del *Pi gros d'en Mercader* a Cassà de la Selva (si no és un poema...) i un altre poema sobre el suro de Romanyà, però segurament n'hi havia moltes cançons sobre arbres, fonts, dólmens i puigs gavarrencs.

¹⁵² Segons una entrada que va escriure Irene Rocas (Llofriu) al diccionari Català-Valencià-Balear *mussolejar(a)*, *de mussolejar*.

¹⁵³ A l'any 1931 les dones ja podien votar!.

¹⁵⁴ Annex enregistraments vídeo nº14.

¹⁵⁵ Només tinc un fragment gravat per Mireia Badia a Monells. És una cançó de llaurar, que se sent molt malament i és una frase només. Annex enregistraments sonors nº3.

Torno a la metàfora del suro. Després de pelar els peladors posen fungicida i cicatritzant. Jo amb la meva feina també haig de fer un seguiment perquè aquest material no es faci malbé. A veure si trobem els canals per difondre les cançons trobades i aprofitar dels resultats d'aquesta recerca. En primer lloc als nens. Estic convençuda que aquestes cançons podrien servir als (les) mestres de les escoles per parlar d'aquestes muntanyes i de la història de la gent que hi vivia.

AGRAÏMENTS

Pels camins d'aquesta recerca vaig trobar la companyia de molta gent que està, com jo, fent feina de bosquetà al bosc de cançons. Vull agrair en primer lloc en Jaume Ayats que va fer temps en la seva agenda tan sobrecarregada per donar-me consells i directrius en moments decisius de la recerca. A l'Albert Massip i el seu blog *Cançons i Músiques dels Avis* sempre han estat gran aliats. Considero que el blog és una eina etnomusicologia fantàstica, gràcies a tots els col·laboradors. Vull agrair especialment a Maite Mer per la seva generositat a l'hora de compartir totes les seves experiències viscudes i materials recollits per part seva.

Després haig de donar les gràcies a una sèrie de persones que podria ser infinita: Pitu Basart de la revista *Gavarres*, Pep Espadalé del Museu del Suro a Palafrugell, Jaume Badias del Museu de la Pesca a Palamós, Concepció Saurí Ros de l'Arxiu Municipal de Palafrugell, Alícia Genís de l'Arxiu de Palamós, l'equip de Radio la Bisbal, Oriol Oller, Mireia Mena, Mireia Badia, Eloi Madrià, Xavier Cortadellas, Gabriel Martin, Josep Matas, Carles Serra, Mercè Giralt, Joaquina Pellicer, Merce Vila... i tots els que estic oblidant.

Vull agrair també tots els entrevistats, en especial Lluís Carbó, Josep Follia i Pilar Alsina, per la seva paciència amb aquesta estrangera que no para de preguntar i després torna per encara preguntar més coses.

I, *last but not least*, el Consorci de les Gavarres, per confiar-me aquest encàrrec: Oriol Armet, Oriol Granyer i Maria Piferrer. Gràcies especialment Maria, per llegir amb mi, donar-me *feedback* sempre adient i fer totes aquestes correccions tant necessàries per fer llegible aquest text.

I. BIBLIOGRAFIA: LLIBRES, ARTICLES, CD'S,

L'asterisc marca els llibres que parlen de la zona de les Gavarres.

**Les barraques de pescadors*. Palafrugell: Fund. Ernesto Morató, 2013.

*ALBERT, Luís. *Cançoners de l'Empordà*. Figueres: Edicions el Brau, 1994.

AMADES, Joan. *Folklore de Catalunya*. Vol. 2 Cançoners. Barcelona: Editorial Selecta, 1950-1951.

AMADES, Joan. *Costumari català*. Barcelona: Editorial Salvat, 1950.

AMADES, Joan i PUJOL, Francesc. *Cançoners populars de Catalunya*. Vol. 1 diccionari de la dansa, dels entremesos i dels instruments de música i sonadors. Barcelona: Edicions de l'Abadia del Montserrat, Fundació Concepció Rabell i Cibils, 1936

AYATS, Jaume. *Cantar a la fàbrica, cantar al coro*. Vic: Eumo, 2008.

AYATS, Jaume. *Les chants traditionnels des pays Catalans*. Toulouse: Isatis, 2008 b

AYATS, Jaume. *Explica'm una cançó*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2009.

*BADIA, Mireia. *Les cançons tradicionals i la vida a Monells i a Sant Sadurní de l'Heura entre 1931 i 1959*. Tesina UAB: 2002.

*BAGUÉ, Enric. *El Palafrugell popular*. Girona: Ajuntament de Palafrugell, 1995.

*BEPES *Som com som*. Palafrugell: Edicions Baix Empordà, 1990.

BERTRAN i BROS, Pau. *Cansons y Follies populars* (inèdites) recullides al peu de Montserrat. Barcelona: A. Verdaguer (1885).

BLASCO, Artur. *A peu pels camins del cançoners*. Vol. III. *Cançons del Ripollès i de la Garrotxa*. Arsèguel: Fundació Artur Blasco, 2006.

BOHIGAS, Pere. *Cançoners populars català*. Vol. 2. Barcelona: Ed. Abad Montserrat, 1983.

*CANER, Pere. *La vall de Calonge*. Calonge: Ajuntament de Calonge, 1983.

CARRERAS, Tomás. *Arxiu d'Etnografia i folklore de Catalunya*. Estudis i materials. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1941.

*CORTADELLAS, X. *El poble dels Centfocs. Llegendes de les Gavarres*. Tarragona: Edicions Sidilla, 2011.

COSTAL, Anna *Pep Ventura: moda, sàtira i revolució*. Doctorat UAB: 2008.

FALCÓ, Anais. *Cantar i ballar*. Treball de master UAB 2011.

*GAZIEL. *San Feliu de la Costa Brava*. Barcelona: Aedos, 1963.

GRFO (Grup de Recerca Folklòrica d'Osona) i REBÉS, Salvador. *Cançons tradicionals catalanes* recollides per Jacint Verdaguer. Llibre amb CD. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002.

*BARGALLÓ, Josep. i HORTAL, Aulàlia. *Danses i costums del baix Empordà*. Barcelona: Curbet, 2010.

*MARUJA, Arnau *La dansa popular a les comarques gironines*. Vol. 1. Barcelona: A.F.G 1980.

MASSOT, Josep. Obra del *Cançoner popular de Catalunya. Inventari. Volum IV Fascicle 1*. Memòries de missions de recerca. Barcelona, 1994.

MASSOT, Josep. Obra del *Cançoner popular de Catalunya. Materials. Volum IV inventari de l'arxiu fascicle 2*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994b.

MASSOT, Josep. Obra del *Cançoner popular de Catalunya. Materials. Volum VII*. Memòries de missions de recerca. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

MASSOT, Josep. Obra del *Cançoner popular de Catalunya. Materials. Volum IX*. Memòries de missions de recerca. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

MASSOT, Josep. Obra del *Cançoner popular de Catalunya. Materials. Volum X. Memòries de missions de recerca*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

MASSOT, Josep. Obra del *Cançoner popular de Catalunya. Materials. Vol. XXI Complements a l'inventari de l'arxiu*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011.

MASSOT, Josep. *Obra del Cançoner popular de Catalunya. Materials. Volum XIV*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.

*MEDIR, Ramiro. *Historia del gremio corchero*. Madrid, 1953.

*MER, Maite. *Cants i tradicions musicals de les Gavarres*. Esborrany. Consorci de les Gavarres, 2011.

MILÀ, Manuel. *Romancerillo Catalán, Canciones Tradicionales. Obras Completas del Doctor D. Manuel Milà Fontanals*. Londres: 2013.

PLA, Josep. *El meu país*. Barcelona, 1968.

*ROCAS, Irene. *Esplais de la meva llarga vida*.

VERDAGUER, Jacint. *Què diuen els ocells*. Barcelona: L'Ocell de paper, 1933.

ARTICLES

AYATS, Jaume. *Las canciones olvidadas en los cancioneros de Catalunya*. Barcelona, 2009

*AYATS, Jaume i GINESI, Giovanni. 2005 *Les músiques en la vida de la gent del Baix ter u del Montgrí, des de 1850*. Revista d'Etnologia de Catalunya 21, 2002.

*BADIES, Jaume *Cantant i picant la taula*. Dossier "terra de músics". Revista Gavarres 23. Cassà de la Selva: Editorial Gavarres, 2013.

*BASSA, Gracia. *Corrandes baix-empordaneses*. Emporion any 1, 02-05-1915.

*BEPES *La corre i l'airet* Campanar Palafrugell: bulletí del grup festes de primavera 01-05-1985.

CARRERAS, Tomás. *Arxiu d'Etnografia i folklore de Catalunya*. Estudis i materials. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1941.

*GEIS, Camil. *Puputells de Campdorà*. Quadern de les Arts i de les Lletres de Sabadell. Sabadell: Fundació Ars, 1984.

*GINESI, Gianni. *Els goigs de Pasca amb el pandero al veïnat d'Esclet de Cassà de la Selva*. Revista d'Etnologia e Catalunya 26, 2005.

GRIERA, Antoni. "Feines i costums que desapareixen" Butlletí de dialectologia catalana. Gener-desembre 1928. Barcelona: institució Patxot, 1928.

*MAS, Antoni. *Taps i notes*. Dossier "terra de músics". Revista Gavarres 23. Cassà de la Selva: Editorial Gavarres, 2013.

*OLLER, Oriol. *Música i festa a Palafrugell*. Palafrugell: Quaderns de Palafrugell 19, 2010.

*PAGÈS, Ignasi. *La cercavila i las cançons de Palamós*. *Semanario de Palamós*, Año II. Palamós: Semanario de Palamós, 1884.

*PALAU, Montserrat. *Les aportacions al feminisme de les folkloristes Maria Gràcia Bassa i Maria Baldó*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili, 2012.

*MEDIR, Rosa Maria; SAPENA, Carles. *Palamós*. Girona: Quaderns de la revista de Girona, 1988

*VILA, Pep. "Unes pàgines del folklore Palamosí" *Estudis del Baix Empordà*, nº20. Sant Feliu de Guixols: Publicacions de l'institut d'estudis del Baix Empordà, 2001.

*"L'antiga havanera a Palamós". *Pro de Palamós*, nº9. 1986.

CD'S

GRUP DE RECERCA FOLKLÒRICA D'OSONA (1994). *Cançons i Tonades Tradicionals de la Comarca d'Osona*. Disc Compacte de la Fonoteca de Música Tradicional Catalana, sèrie 1 volum 2.

GRUP DE RECERCA FOLKLÒRICA D'OSONA; REBÉS, Salvador (2002). *Cançons Tradicionals Catalanes recollides per Jacint Verdaguer*. Llibre amb CD. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

INTERNET

Cançons i Músiques dels Avis

<http://musicadelsavis.blogspot.com/>

*Recull de cançons, refranys i dites populars del Baix Empordà del

IES La Bisbal <http://www.xtec.cat/ieslabisbal/recull/>

Corrandes classificades per temàtiques

<http://blocs.xtec.cat/glosa/files/2011/03/algunes-lletres-derepertori.pdf>

Corrandes de Beget
<http://blocs.xtec.cat/glosa/2011/03/26/corrandes-de-beget/>

II ARXIUS. PERSONES DE CONTACTE

ACBE Arxiu Comarcall del Baix Empordà. Persona de contacte: Teresa Solé

SAMP Arxiu Municipal de Palamós. Persona de contacte: Alicia Genís

AMP Arxiu Municipal de Palafrugell. Persona de contacte: Concepció Saurí Ros

CDM Centre de Documentació del Montgrí, Illes Medes i Baix Ter. Persona de contacte: Eva Ramió

AEFC Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya. Aquest arxiu està dipositat a la Institució Milà i Fontanals i està en procés d'organització i catalogació i en aquests moments no es pot consultar però hi ha un inventari en CARRERAS, Tomás (1941).
(veure bibliografia).

III.LLISTAT DE PERSONES ENTREVISTADES

Quart; Carretera dels Angels

Emili Moner (ara viu a Bescanó) tel. 972 44 00 96

Quart; Can Marcot del Clot (carretera dels Àngels)

En Salvador (via Oriol Granyer : ogranyer@gavarres.cat)

Cassà de la Selva

Eloi Madrià tel. 972 46 03 97

Lluís Carbó barri Esclet (telèfon filla 606409030)

Eugeni barri Verneda casa nova d'en Arbres(via Eloi Madrià)

Celrà

Lluís Bisbe tel. 972 49 23 53

Fitor

Maria Sala de Can Juanola (via el germà Enric)

Enric Sala de Can Juanola tel. 972.30.09.01

La Bisbal

Joaquima Pellicer joaquimaps@hotmail.es)

Victor Peya tel. 972.64.08.81

Monells

Ramon Mercader i la seva dona Carmen Fabrelles. Tel 972640775

Mont-ras

Esteve Ferrer Tel. 972.30.66.84

Palamós

Montserrat Roches (via Anna tel. 618979643)

Romanyà de la Selva

Lluís Boadas Sais tel. 972 83 70 86

Sant Climent de Peralta

Quimeta Parals tel. 972 64 67 01

Sant Daniel (Girona)

Joan Camos (nascut a Serrià) via Ma Àngels del casal d'avis tel. 666.359.852

Sant Mateu de Montnegre

Conxita Sagué (viu a Quart) 972.46.93.98

Sant Pol de la Bisbal

Josep Ullastres (via Anna tel. 618979643)

Santa Cristina d'Aro

Teresa Formatger via l'ajuntament de Santa Cristina d'Aro; Maria Teresa Costa (mtcosta@santacristina.net)

Sant Sadurni de l'Heura

Josep Follia i Pilar Alsina tel. 972640528

Vall-llobrega

Maria Pi tel. 972 60.24.13

IV. CANÇONS: LLETRES

Tot anant ala muntanya
una història os contare
parlant per les 3 faneres
i el pi gros d'en Mercader
Sota aquell Pi centenari
ens pararem a esmorzar
Quan desferàbem la taula
un personatge anirà

Quia un cavall blanc i negre
Venia de la Bisbal
i semblava un llenyetaire
juig portava una destrial
he cavalcot moltes hores
per arribar fins aquí ^{on} andava
per complir una ~~ordenança~~ ^{ordenança}
de venir a tallar aquest pi
però la primera embrancida
la destrial es va trencar
i aquell estrany personatge
estomacat no quedar
molts han provat de tallarlo
però ningú ho ha aconseguit
era veritat lo que diuen
que aquest pi està maleït?

fins vora
cuatre h
at tucan
es ve qua
una cosa
i que m
es que a
i dema
a data
i junt
elles tr
i ell
ha o
de lla
mai
i m
Min
ni
per
si
i
de
to
i

La lletra de **El Pi gros d'en Mercader** apuntada per en Lluís en un tovalló.

El Pi gros d'en Mercader

*Tot pujant per les muntanyes
Una cançó us cantaré
Passant per les passeres
Hi ha el pi gros d'en Mercader*

*Sota aquell pi centenari
Ens pararem a esmorzar
Quan desaparavam la taula
Un personatge arribà*

*Duia un cavall blanc i negre
Venia de La Bisbal
semblava un llenyataire
puig portava una destral*

*he calvalcat moltes hores
per arribar fins aquí
per complir una mandansa
de venir a tallar aquest pi*

*però la primera embrancada
la destral es va trencar
i aquell estrany personatge
estomacat va quedar*

*molts han probat de tallarlo
però ningú ho ha aconseguit
serà veritat lo que diuen
que aquest pi esta maleit?*

*fins van provar de serrarlo
quatre homes forts i valents
al tocar el xerac la soca
es va quedar sense dents*

*ha aguantat moltes penuries
de llamps i de tempestats
mai el vent s'ha endut cap branca
i mai cap llamp l'ha tocat*

*Ningu sap els anys que te
Ni les histories ni els veïns
Però diu que a sota d'aquell arbre
S'hi amagaven els carlins*

*I aquí s'acaba la historia
Del pi gros d'en Mercader
També dit de vilallonga
I també de Masfarer (?)*

De Garbí (Nineta de ma vida o la barqueta)

*De garbí, lo vent avança,
ja s'atança cap al mar,
la barqueta aparallada
be n'está, si be n'está.*

*Ja les ones ondulantse
a la platja van lliscant
la barqueta ens espera
allá en el mar, allá en el mar.*

*Dins la barqueta amb tu aimia
balensejant-nos en mitj del mar
la brisa dolça de marinada
la nostre barca fara gronxar. (Bis)*

*Anem remant, l'aigua tallant.
Vesme escoltant.
Nineta de ma vida tú sola ets mon tresor,
l'imatje ets tu que estimo*

*regalem un flor,
la flor que jo et regalo
amor del meu amor
la flor que jo et demano
va junt amb el meu cor. (Bis)
Amb el meu cor, amb el meu cor.*

Xauxa

*Xauxa és el país més gran
i bonic per excel·lència;
allà es neda en l'opulència
i de pobres no n'hi han.*

*Allà no mana ningú
I tothom va recte
Perquè s'acata i respecta
El pensar de cada ú.*

*Així tots viuen tranquils
en la més dolça harmonia,
sense crims, ni policia,
ni plets, ni guerres civils.*

*No es fan quintes ni eleccions;
com que no hi ha propietaris,
no hi ha advocats, ni notaris,
ni es paguen contribucions.*

*Allà ningú té la dèria
del treball per l'interès,
perquè al no haver-hi diners
no es coneix mai la misèria.*

*Tothom troba el que demana;
per acontentar qui ho vol
cada dia surt el sol
i plou set cops la setmana.*

*La pluja no els encaparra;
el dilluns, plouen cabrits;
el dimarts, coloms rostits;
el dimecres, butifarra;*

*el dijous, rets i cotilles;
divendres, fruites i vanos;
dissabte, puros habanos,
i el diumenge, mandonguilles*

*i préssecs rossos com sols.
Allà sols hi ha fruites fines
i les pomes camosines,
albercocs del pinyol dolç.*

*Les cases són de torrons;
les parets, de xocolata;
les rieres, d'or i plata;
i els camps, coberts de capons.*

*Els arbres donen vestits;
les muntanyes, perles riques;
els jardins, flors molt boniques,
i les fonts, vins exquisits.*

*Allà no s'ha de passar
cap pena per poder viure;
vinga broma, vinga riure,
i menjar bé, i disfrutar.*

*Així és que com que hi reina
tanta alegria i quietud,
s'hi disfruta una salut
que els metges no hi tenen feina.*

*I quan ja s'és a la vora
de les portes de la mort,
ve una febre, un atac fort, i...
bona nit i bona hora!*

*Amb això, sense disbauxa,
si us agrada el que es diu,
aneu a passar un estiu
allà a la terra de Xauxa.*

*I quan sereu de tornada,
com que jo no hi he estat mai...
d'eix país hermós i gai,
ja em contareu si us agrada.*

La cançó dels Miquelets

*L'hora n'es arribada,
"Qui t'en consolarà!..."*

*En lo plá de Girona
Una minyona hi há:
Jo vull dirne al seu pare
Si me la 'n vol donà;
Jo la 'n faré robà:
Pe'ls miquelets d'Antyona
La'n faré aná á cercà.*

L'hora n'es arribada,...

*Rosa plegau la roba,
Que es hora de marxá.
La roba n'es plegada,
Plegada n'es temps há.
Los guants y las manilles
Tot amanit està.
Donchs, apressem, Roseta,
Que 'ns deuen esperar.*

L'hora n'es arribada,...

*¡Ay! Jo no 'n ploro al pare,
Tampoch al mèu germà:
Ploro la trista mare,
¡Quín desconsol tindrà!
Sòls tenia una filla
Y aqueixa la 'n deixà!*

L'hora n'es arribada,...

*May més cantà la noya;
No 'n fa més que plorà:
"Si aquell temps, diu, tornava,
Lo temps de festejà,
Las paraules dels homes
No 'n voldria escoltà:
Si comensan sént dolses,
¿Cóm venen á amargá!..."*

L'hora n'es arribada,...

V. CANÇONS: PARTITURES

1. Puputells de Campdorà (Sant Daniel)
2. Irene Rocas Llofriu
- 3 Irene Rocas Llofriu A l'horta del meu pare/zig zag
4. Irene Rocas Llofriu
5. Irene Rocas Llofriu
6. Irene Rocas Llofriu Los fadrinets de San Pol
7. Irene Rocas Llofriu
8. Irene Rocas Llofriu
9. Irene Rocas Llofriu Matona tanca per hora
10. Corrandes de Beget
11. La Xita Quel (Sant Sadurní de l'Heura)
12. Ball de les cançons (Palamós)
13. Els fadrinets de San Boi (l'Escala)
14. Donde va lo Caballero (Verges)
15. Cançó de remar (l'Escala)
16. Corrandes
17. Corrandes (Torroella de Montgrí)
18. Aquí dalt de les montanyes (Torroella de Montgrí)
19. Toca la Corra (Palafrugell)
20. El Pilé (Palafrugell)
21. Airet de la Matinada (Palafrugell)
22. A on és la Bepa

Cançoner folklòric

Puputells de Campdurà

per Mn. Geis

Molts anys enrera, els pobles veïns es tenien les seves rivalitats i es treien els drapets al sol en parèmies, corrandes i cançons, amb raó o sense.

Els habitants de Campdurà eren motivats, pels pobles del seu veïnatge, de "puputells".

Campdurà és un poblet rural (unes quantes masies disperses, vetllades per una rústega esglésiola) de la comarca del Gironès.

Si hem de donar crèdit a aquesta cançó, els "puputells" no gaudien de gaire bona fama a la comarca. Em temo, però, que el que els era imputat, no era pas cosa exclusiva d'ells.

De què els venia el motiu de "puputells"? Vet aci una llegenda que em va contar un vell de Sant Daniel, poble arrimat a les antigues muralles de Girona, relativament veï de Campdurà; el mateix vell que em donà a conèixer la cançó, a les darreries de la segona dècada de segle.

S'acostumava en aquest poble, com en molts altres de la comarca i fora d'ella, d'anar, els caramellaires, el Dilluns de Pasqua, a fer una "truitada", en ple bosc, amb els ous acceptats anant a cantar Caramelles per les masies.

Un any, mentre els campduranencs anaven fent la truitada, sota un alz-

nat, una pupuy es posà a cantar dalt d'una branca: "puput, puput;". Ells fent-se els ocurents, anaven repetint, a grans riallades: "No put, no put, aquesta truita, que els ous eren molt frescos!".

El poble de Campdurà, segons tinc entès, avui és un poble mig abandonat que ha perdut la seva característica fesomia.

La melodia d'aquesta cançó donaria pasta per a una graciosa sardana.

Pu-pu-tells de Camp-du-rà pu-pu-tells de Camp-du-
rà si en són gent de ma-la vi-da si en són
gent de ma-la vi-da

PUPUTELLS DE CAMPDURÀ

Puputells de Campdurà
si en són gent de mala vida:
me n'han robat el magai,
que el tenia n'a la vinya.

-Si no em torneu el magai,
en donc part a la Justícia.
El tràmec n'era encerat
i el mànec n'era d'alzina.

Puputells de Campdurà,
torneu-me'l, que el necessito;
i si no me'l torneu, ja us dic
que en faig part a la Justícia.

Radio Grau
DISCS - ALTA FIDELITAT
TELEVISIÓ EN COLOR
ELECTRODOMÈSTICS
Rambla, 14 - Tel. 725 93 33
SABADELL

Radio Grau
DISCS - ALTA FIDELITAT
TELEVISIÓ EN COLOR
ELECTRODOMÈSTICS
Rambla, 14 - Tel. 725 93 33
SABADELL

Partitura 2

MAESTRUS

Els Segadors

Clè- ta- les nys, com- tal gran, qui t'ha vist te i- la y, pè- us a- rat sey nos-
 tre se- nys de- cla- ra d'as té la quer- res. d'incipit els fals bonfillsa fols, de pen- hors ca
 la ter- ra! Ancep se l'alt!

Catalunya combat gran — que t'ha vista rica y pobre!
 Anni l'any nostre sempre — declarava rida té la guerra;
 El gran Comte de Orlans — sempre hi havia l'olla;
 «Bre es bona nostra any, — are es mala que pen guerra.»

Partitura 3

A ve t'encunde ja - temora i vint li nou de se - tem bis a un t'encunde ja - temora ja las
 ve - na a ga - pa Ja las va - ven a ga - pa.

A l'alta del no - tre no - Si ni ha vi an pe - des bra que s'ende pla ta de to ca
 Dor mult li Jun se ming elun ja un pelu se ming el na mesai Je ming elung
 que no ai se ming parante - na clung.

Resonament

Pa- ra zig zig zig que la zag zag zag que la be tu mié Lem para ra tu ru tu ru -
 ra Cuz zig cuz zag qui vol mol re mol re ra.

Pauc Garriga

Partitura 4

Handwritten musical score for Partitura 4. The score is written on a single system of five staves. The first staff begins with the tempo marking 'Andante' and the number '11' in the upper right corner. The lyrics are in Catalan. The first line of lyrics is: 'T'alcun trade de botlens n'ain una trade molt bona s'hi pas se ja un d'end -'. The second line is: 'yor un'yor in n'au son gora in rebu j'unt i a ce bou' honra Regne del cel in pe -'. The third line is: 'gora'. The fourth line is: 'Portal de Bethla-portal molt d'itxes s'hi passejam home molt alt i d'ra j'ot ja des'. The fifth line is: 'molt alt i des post.'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines.

Partitura 5

Handwritten musical score for Partitura 5. The score is written on a single system of five staves. The first staff begins with the tempo marking 'Allegretto' and the number '5' in the upper right corner. The lyrics are in Catalan. The first line of lyrics is: 'Ma n'ara fe una pessa ja de te ta no re te de la'. The second line is: 'mar que p'ora a la me ma al - te gran ven ta - de l'it ja no Viva jo los Paris i Mar'. The third line is: 'i lla Vi va l'estret de G'bral te -'. The fourth line is: 'Ja j'urques vol te'. The fifth line is: 'El dis sabte la in va veure i el diu me ge s'hi co se i el di -'. The sixth line is: 'llume a la qua ta ho ras i a la que rra ho quid'ape Cui ta d'olo no sa j'ai de la no ule cui a!'. The seventh line is: 'i x'it h'aria tres ni ve tan de l'ari ta son de la Vall d'or Bi-na f'ites tres fi lles d'un'. The eighth line is: 'gran de la vila son de la Cui let gran.'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines.

Partitura 6

Cantada per la *Alfons Jovell* (a 3100)

Vei la drimta de tant sol mol-ta ca la ne-sa gas - tan

di a-hor com-partem tam teu de sol q'pr-oxi-ma

The image shows a handwritten musical score on aged paper. It consists of three staves. The top staff is a vocal line in G major and 6/8 time, with lyrics in Catalan. The second and third staves are piano accompaniment. The score ends with a double bar line on the third staff.

Partitura 7

Cantada per la *Graciana Aragall* (a 3100)

Wan-je-te a na-cu-ra i na-da gentil re-tes i flors

i mar-tir que la in-fe-rien veu ve-ni des des-hors

The image shows a handwritten musical score on aged paper. It consists of two staves. The top staff is a vocal line in G major and 6/8 time, with lyrics in Catalan. The bottom staff is piano accompaniment. The score ends with a double bar line on the second staff.

Partitura 8

Handwritten musical score for Partitura 8. The score is written on two staves. The top staff is a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef. The music is in 3/4 time. The lyrics are written below the notes.

(Cantada per la GENOVEVA SERRERA)

A Pa - ris n'hi hauna da ma boni-queta comen sol te la
ca be - lla na llarga li'pe - ta fins els ta - lons.

Partitura 9

Handwritten musical score for Partitura 9. The score is written on two staves. The top staff is a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The bottom staff is a piano accompaniment in bass clef. The music is in 3/4 time. The lyrics are written below the notes.

(Cantada per la GENOVEVA SERRERA)

Ma to na tan - ca ber ho - na quen'ha s'a - na a die di
na i a la vin ya de mor tan ya tan que lam jo - vent que ni ha

Partitura 10

Tonades per glosar en català

Corrandes de Beget

Musical score for 'Corrandes de Beget' in G major, 3/4 time. The score consists of five staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 3/4 time signature. The melody is written in a single line. The second staff starts with a measure rest labeled '4'. The third staff starts with a measure rest labeled '7'. The fourth staff starts with a measure rest labeled '10'. The fifth staff starts with a measure rest labeled '13'. The number '16' is written below the fifth staff, indicating the end of the piece.

La Xita Quel

la xi-ta qu-el bal-lant el Pi Lé Cap al Mont Ne-gre
Cap al Mont Ne-gre Comque en Ra fel es ta-la bor-rat-xo
dei-a-la Xi-ta dei-a-la Xi-ta Comque en Rappes
ta va bor-rat-xo dei-a-la Xi ta Mira que et ratxo!

Partitura 12

MELODIA DEL "BALL DE LES CANÇONS" - PALAMOS
(Interpretada per Ramon Casas. Transcripció musical del Mestre Civil)

I

A Cap Gros tinc u-na fei-xa tinc u-

fei-xa a Cap Gros. A Cap Gros tinc u-na fei-xa tinc u-

II

This image shows the first system of a handwritten musical score. It consists of three staves. The top staff is a treble clef with a 2/4 time signature and a key signature of one flat. It begins with a first ending bracket labeled 'I'. The second and third staves contain the vocal line with lyrics in Catalan. The lyrics are: 'A Cap Gros tinc u-na fei-xa tinc u- fei-xa a Cap Gros. A Cap Gros tinc u-na fei-xa tinc u-'. The second staff ends with a second ending bracket labeled 'II'.

na fei-xa a Cap Gros A-quest bu-ro que ha can-tat mi-reu

li-ries de ta-bos que ell ma-teix ha con-fessat que te u

na fei-xa a Cap Gros.

This image shows the second system of the handwritten musical score. It consists of three staves. The top staff contains the lyrics: 'na fei-xa a Cap Gros A-quest bu-ro que ha can-tat mi-reu'. The second and third staves contain the vocal line with lyrics: 'li-ries de ta-bos que ell ma-teix ha con-fessat que te u na fei-xa a Cap Gros.' The system ends with a double bar line.

1ra Escala
Dilantja v. 111

Fadinos de San Jori
Allegret p. = 16

Ne-rem tres i re- nets
gas-ten mol- ta fat- sen- la
iel- nés re- tit de tots
en gas- ta nés qued- al- tres- la ra
ra- lon gas- ta nés que- lo
al- tres- la ra ra

d'Arcade

Demer Font, fille de Thiers, c. Paris, 50 ans; apprenant
les chansons de la mère, ^{vingt} ans. *Sui*

carattere *leggero*
Allegro $\text{♩} = 56$

Donde va la ca-ro-llé-ro
ni-va l'a-mor ri-va l'a-mor don-de
sa-tan te-me-ti ri-va la-ro-za
del jar. di'

193

d'Orca

Catalina Casanova, filla d' Josep Casanova,
vici i bluent 85 anys

Cançó de la costa
dolça i tremolant, lent

46

a Ba. gur.... co... (lla. U)

dors que co. re... llen a la

bra ma ia l'or tar. tit ar. ro.

rens ~~per~~ ~~per~~ ~~per~~ quan. rós do

ra da in fa ven... tar

a lle. ront fo. ca ve. la i ben tron

la da

La solista de cantador, que buscao coral

CORRANDES

Pop. Catalana

Si vo - leu sen - tir co - rran - des, us ne can - ta - ré deu
 mil que les por - to a la but - xa - ca, lli - ga - de - tes amb un fil.

"Tinc a la boca una dentadura; em poso a cantar si les dents em belluguen". (plano)

"A una fusta amb un forat sis cordes li ha posat. Si quan sona, algú rondina és segur que desafina". (guitarra)

"Són fetes de fusta: panxa per panxa, forat per forat; i amb sa remenadissa fan TRA CA TA TRAC". (castanyoles)

"Té la panxa arrugada i és un gran bufador; sentiràs que molt gemega si li toques un borbó". (acordió)

CORRANDES

Si voleu sentir corrandes, us en cantaré deu mil que les porto a la butxaca, lligadetes amb un fil.

De cançons i de corrandes, us en cantaré a grapats; la meitat ne són mentida i l'altra meitat veritats.

Aquí dalt de la muntanya hi refila un ocellàs que amb el bec canta corrandes i amb la cua el contrapàs.

Aquí dalt de la muntanya mare, deixeu-m'hi anar, no hi vaig per collir castanyes sinó per saltar i ballar.

7. CORRANDES

Allegre p. = 58

Les co: rran: des que jo can: to
tu Pe: re no'ls en: ten: ras que veni:
que des: de la Sal: va que per
qui no's - ti: len pas

De can: çons i de ron: dalles
vos en di: ré: ca: be. s'ab:
en tinc des but: xa: que ple: nes i es en
des: lli: ga: ré: un sac

Les corrandes que jo canto,
tu. Pere. no els entenràs.

De cançons i de rondalles (follies)
vos en diré a cobertes.

10. AQUÍ DALT DE LA MUNTANYA

A. qui dalt de la muntanya
 ma-re, dexeu-m'hi a-nar
 no pas per collir cas-tan-yes
 si-nó per sal-tar i ba-llar Pau
 feu-la ba-llar la do-na Pau
 feu-la ba-llar si us plau

Aquí dalt de la muntanya,
 mare, deixeu-m'hi anar,
 no pas per collir castanyes
 sinó per saltar i ballar.
 Pau, feu-la ballar, la dona,
 Pau,
 feu-la ballar, si us plau.

Aquí dalt de la muntanya
 tot lo bé de Déu hi tinc.
 Les roses de quatre en quatre,
 les clavells de cinc en cinc.

Cantaire: No consta. [Deu ésser Genís Amat, Torroella.]

TOCA - LA CÓRRER

PALAFRUGELL

The musical score is written on five staves in treble clef. The first staff begins with a repeat sign. The second staff features a triplet of eighth notes and a first ending bracket. The third staff starts with a second ending bracket. The fourth staff continues the melody. The fifth staff concludes with first and second ending brackets.

Melodia del toca-la córrer a Palafrugell

TUCA - LA CORRER

The musical score consists of five staves of music. The first staff begins with the title 'TUCA - LA CORRER' and a triplet of eighth notes. The second staff contains three triplet markings over eighth notes. The third staff features a first ending bracket over the final two measures. The fourth staff features a first ending bracket over the final measure. The fifth staff features a second ending bracket over the final two measures. The music is written in a single melodic line on a treble clef staff with a key signature of one flat and a common time signature.

EL PILÈ

♩ = 150

The musical score consists of five staves of music in 3/4 time. The first staff begins with a tempo marking of quarter note = 150. The second staff continues the melody. The third staff features a first ending (marked '1.') and a second ending (marked '2.'). The fourth staff concludes the piece with a fermata. The fifth staff is a short concluding phrase marked 'D.C.' (Da Capo).

Melodia del Pilè

XARANDAQUES

EL SENYOR RAMON ...

VOLEM PA AMB OLI

L'AIRET DE LA MATINADA ...

UNA NOLA MACA ...

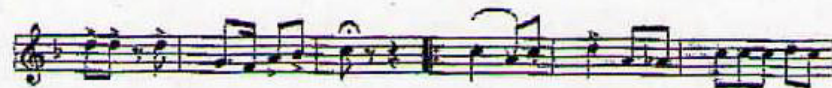
The image shows a musical score for a piece titled "XARANDAQUES". It consists of three distinct sections, each with its own title and musical notation. The first section, "EL SENYOR RAMON ...", is written in 3/4 time and features a melody with two first and second endings. The second section, "VOLEM PA AMB OLI", is in 3/4 time and includes a triplet. The third section, "L'AIRET DE LA MATINADA ...", is in 3/4 time and contains a triplet and two first and second endings. The final section, "UNA NOLA MACA ...", is in 3/4 time and consists of a single melodic line. The score is written on a grand staff with treble clefs and a key signature of one flat (B-flat).

HI HA COSES QUE ...

EN SALVI TREU-ME ES ...

7. - La Bepa

Joseph

A ont és la Bepa, que ne trigui tant, A ont.
 és la Bepa que ne trigui tant? Es a la rivera, rentà'l
 davan. tal. Bonica és la rosa, més bonic lo ram!

I

A ont és la Bepa,
 Que ne trigui tant,
 A ont és la Bepa,
 Que ne trigui tant ?
 — Es a la rivera,
 Rentà el davanal.
 — Bonica, és la rosa,
 Més bonic lo ram.

I

Où donc est la Bepa ;
 Elle tarde trop ?
 Où donc est la Bepa ;
 Elle tarde trop !
 — Mais à la rivière
 Laver son sarrau.
 — Jolie est la rose,
 Plus beau le rameau.

II

Mentres el rentrava, }
 Passa el seu galant : } bis
 — Que fas aquí, Bepa,
 Que t'entretens tant.
 Flor de liri, liri,
 Flor de liri blanc.

II

Tandis qu'elle lave, }
 Voici son galant. } bis
 — Que fais-tu là, Bepa,
 Sans cesse lavant ?
 Fleur de lis éclore,
 O fleur de lis blanc.

III

— Renti la bugada, }
 També'l davanal, } bis
 Per anar bonica
 Ea nit de Nadal.
 — Bonica és la rosa,
 Més bonic lo ram.

III

— Je lave avec zèle, }
 C'est bien naturel, } bis
 Pour être plus belle
 La nuit de Noël.
 Fleur de lis éclore,
 Lis tombé du ciel.

VI. (CD 1) CANÇONS: ENREGISTRAMENTS SONORS

1. Josep Gispert-Palafrugell "Les nenes de la Bisbal" (enregistrament de la recerca de Jaume Ayats (CDM 20-3).
2. Remei Maruny-La Bisbal "Per dalt de les muntanyes" (enregistrament de la recerca de Maite Mer).
3. Quimeta Marti-Monells "Jo sé una cançó de fil i cotó" (enregistrament de Mireia Badia). Se sent molt malament).
4. Josep Follia i Pilar Alsina-Sant Sadurní de l'Heura "Aquí dalt de la muntanya".
5. "Toca la Corra" Tossa de Mar.
6. Maite Mer +cor "Puputells de Campdorà.
7. Teresa Formatger-Santa Cristina d'Aro "L'airet de la Matinada".
8. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "Els ocells canten corrandes".
9. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "Tot el poble de Cassà".
10. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "El cant dels ocells".
11. Lluís Boadas-Romanyà de la Selva "A la gent d'aquesta casa" caramella.
12. Lluís Boadas-Romanyà de la Selva entrevista.
13. Lluís Boadas-Romanyà de la Selva entrevista.
14. Pilar Alsina-Sant Sadurní de l'Heura "La Xita Quel".
15. Pilar Alsina i Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura "La vella Xeruca".
16. Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura "una vella en tinc a casa".
17. Pilar Alsina i Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura "Aquí dalt de la muntanya".
18. Lluís Bisbe-Celrà "Les noies de Celrà"/"zumnanana".
19. Lluís Bisbe-Celrà "zumnanana".
20. Lluís Bisbe-Celrà "zumnanana 2".
21. Lluís Bisbe-Celrà "Quimeta carnicera".
22. Lluís Bisbe-Celrà "Som uns nois".
23. Lluís Bisbe-Celrà "peixatera".
24. Lluís Bisbe-Celrà "el dia de San Jaume".
25. Lluís Bisbe-Celrà "la fadrina va a la font".
26. Casal d'avis-Sant Daniel (A dalt de la muntanya).
27. Casal d'avis-Sant Daniel (No en volem pas cap).
28. Casal d'avis-Sant Daniel (l'airet de matinada).

29. Casal d'avis-Sant Daniel (peixatera).
30. Casal d'avis-Sant Daniel (dos cigarros tinc).
31. Casal d'avis-Sant Daniel (el pobre pagès).
32. Casal d'avis-Sant Daniel "la fadrina va a la font".
33. casal d'avis-Sant Daniel "En Llepès i en Llapas.
34. Victor Peya-La Bisbal entrevista.
35. Victor Peya-La Bisbal entrevista.
36. Victor Peya-La Bisbal entrevista.
37. Victor Peya-La Bisbal entrevista.
38. Victor Peya-La Bisbal entrevista.
39. Victor Peya-La Bisbal entrevista.
40. Esteve Ferrer-Palafrugell "l'amor s'ha fet difícil".
41. Esteve Ferrer-Palafrugell "Les nenes de Llagostera".
42. Esteve Ferrer-Palafrugell "Que lindos ojos".
43. Esteve Ferrer-Palafrugell entrevista.
44. Esteve Ferrer-Palafrugell entrevista.

VII. CD 2 VÍDEOS DE LES ENTREVISTES

1. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "Goig de Sant Vicenç".
2. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "Goig de Sant Joan de l'Erm".
3. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "El pí gros d'en Mercader".
4. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "Tot el poble de Cassà".
5. Lluís Carbó-Cassà de la Selva "els ocells canten corrandes".
6. Victor Peya-La Bisbal entrevista i una americana.
7. Victor Peya-La Bisbal "el pobre terrisser".
8. Victor Peya-La Bisbal "el pobre terrisser 2".
9. Pilar Alsina i Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura "Es avuí de Pascua el jorn" (caramella).
10. Pilar Alsina i Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura entrevista (caramelles).
11. Pilar Alsina i Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura "Ballarem el Xotis Pepa".
12. Pilar Alsina i Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura "El tio fresco".
13. Pilar Alsina-Sant Sadurní de l'Heura entrevista (dones).
14. Josep Follia-Sant Sadurní de l'Heura entrevista (dones).

Consorci
Gavarres

Diputació de Girona

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Acció Climàtica,
Alimentació i Agenda Rural**